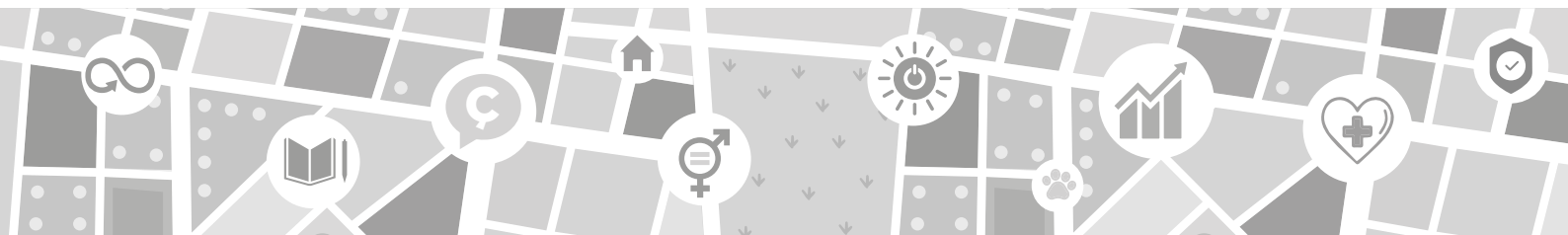

UNA AGENDA PER AL MUNICIPALISME REPUBLICÀ

ROGER BARRES

UNA AGENDA PER AL MUNICIPALISME REPUBLICÀ

ABRIL 2023

Autor: Roger Barres

Aquest document ha comptat amb el suport en la coordinació de la Fundació Irla, així com de la Secretaria de Política Municipal i Projectes Transversals i de la Secretaria de Mobilització i Coordinació Municipal d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Els seus continguts s'han elaborat gràcies a la participació en entrevistes i tallers de les següents persones següents –en ordre alfabètic–: Elisenda Alamany, Sara Alarcón, Rosa Amorós, Olga Arnau, Quim Ayats, Maite Aymerich, Xavi Bach, Mercè Bosch, Nicolás Barbieri, Meritxell Benedí, Carles Caballero, Marc Cadevall, Gerard Coll-Planas, Joan Cuevas, Oriol Estela, Gabriel Fernández, Antoni Ferran i Mèlich, Jordina Freixanet, Benet Fusté, Carol Galais, Dirk Gebhardt, Xavier Godàs, Cristina Gómez, Sheila González, Dionís Guiteras, Pau Hosta, Mireia Ingla, Marc Martí-Costa, Pau Morales, Sergi Morales, Annabel Moreno, Marta Murrià, Jaume Oliveras, Eze Paez, Ismael Peña-López, Isaac Peraire, Pau Presas, Albert Puigvert, Pau Ricomà, Joaquim Rius Ulldemolins, Marc Sanglas, Maria Sisternas, Joan Talarn, Adam Tomàs, Juan Carlos Triviño, Gemma Ubasart, Blanca Valdivia, Vicens Valentín, Josep Vidal i Fàbrega, Laura Vilagrà, Jordi Viñas i Max Zañartu.

Dipòsit legal: B 7746-2023

ISBN: 978-84-09-49875-8

UNA AGENDA PER AL MUNICIPALISME REPUBLICÀ

ROGER BARRES (COORDINADOR)

SUMARI

1.	INTRODUCCIÓ	7
2.	CATALUNYA, XARXA DE CIUTATS I VILES	15
3.	AGENDA I POLÍTIQUES LOCALS DEL MUNICIPALISME REPUBLICÀ	23
4.	HABITATGE	29
5.	EDUCACIÓ I CULTURA	35
6.	DRETS SOCIALS	43
7.	CICLES DE VIDA	47
8.	CIUTADANIA I DIVERSITAT	53
9.	BENESTAR I SALUT	59
10.	DRETS I BENESTAR DELS ANIMALS	63
11.	DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC LOCAL	67
12.	PREVENCIÓ I SEGURETAT	73
13.	URBANISME	77
14.	ACCIÓ CLIMÀTICA LOCAL	87
15.	GOVERNANÇA — URBANA I LOCAL — I GOVERN OBERT	95
16.	REFLEXIÓ FINAL	105
17.	BIBLIOGRAFIA	109

T

INTRODUCCIÓ

Vivim una època de canvis i d'incerteses, tant a nivell social, polític, econòmic i ambiental. Uns canvis globals que aterren en les realitats locals i fan del municipalisme una força transformadora de primer ordre. A Catalunya, el municipalisme republicà està entrant en una etapa clau, entre l'oportunitat i la responsabilitat, per desplegar el seu projecte polític per a un país més cohesionat, més just i més sostenible.

Davant d'aquesta oportunitat històrica és necessari un espai de reflexió per repensar i actualitzar el marc i les bases del projecte municipalista, a partir de noves mirades al territori, a la governança urbana i local, i al paper dels governs locals en el desplegament d'una agenda àmplia de polítiques públiques. Una mirada renovada al país que, des del municipalisme, i a través de les agendes locals i urbanes, concreti el projecte polític del republicanisme d'esqueres.

Transformació i canvi en l'era urbana

Des de finals del segle XX s'estan produint transformacions profundes en les bases dels models sociopolítics i econòmics, unes transformacions que alguns

autors han anomenat com un «canvi d'època»:¹ auge de la globalització i canvis en els models econòmics i productius; nous eixos de desigualtat i d'exclusió; major complexitat i incertesa dels processos vitals; canvis culturals enclavats en la postmodernitat; internet i la revolució digital... Ben entrada la segona dècada del segle XXI el procés de globalització i l'hegemonia neoliberal, que han configurat el món en les últimes dècades, han entrat en una fase d'acceleració, en la qual la concatenació de crisis cada vegada escurcen més els períodes de creixement i es van eixamplant les desigualtats socioeconòmiques de la població.

A la crisi financera global del 2008 amb arrels en la bombolla immobiliària, en el context europeu la van seguir les polítiques d'austeritat amb efectes profunds i molt transversals sobre l'ampliació de les desigualtats socials i la reducció de la capacitat de les institucions per fer-hi front. La crisi de la Covid-19 ha representat un reforçament d'aquestes dinàmiques de desigualtats prèvies alhora que ha visualitzat nous eixos de desigualtat i reptes socials –salut emocional i mental, qualitat habitacional, estructura laboral, vulnerabilitat en els cicles de vida, teletreball, mobilitat diària i residencial... Malgrat tot, en la gestió de la crisi i en el període immediatament posterior també s'han copsat algunes dinàmiques positives: unes polítiques de tall keynesià que superaven l'austeritat de la crisi anterior; un cert reforçament del valor públic i el reconeixement de les grans estructures de l'Estat del benestar; la innovació i la capacitat de resposta per part de les institucions, particularment locals; o el reforçament de les iniciatives comunitàries i la innovació social. Més recentment, la crisi energètica arran de l'esclat de conflictes bèl·lics a Europa amb la invasió russa d'Ucraïna i la possible reconfiguració de l'equilibri internacional dibuixen un escenari de futur encara poc clar i difícil de desxifrar.

A totes aquestes crisis s'hi sobreposen la crisi climàtica que ja és una realitat palpable, i que demana no només reforçar la lluita contra els efectes climàtics més profunds i irreversibles, sinó desenvolupar estratègies d'adaptació i resiliència climàtica i dels seus efectes sobre la població global com són les migracions climàtiques, la necessitat d'alimentació, l'accés a l'aigua...

Tots aquests canvis acceleren i transformen les condicions socials i polítiques, en els sistemes productius i de coneixement, que conflueixen amb els canvis tecnològics i ecològics que afegixen complexitat i incertesa als nostres temps i al futur més immediat.

---

1 GOMÀ; SUBIRATS (coords.), *Canvi d'època i de polítiques públiques a Catalunya*.

Davant d'aquests reptes, l'augment de les desigualtats i fractures, i la *complexització* de les relacions socials i econòmiques, els problemes als quals hem de fer front són cada vegada més grans i més difícils de solucionar. En aquest context es fa cada vegada més necessari recuperar i renovar un contracte social sobre el qual es van bastir els Estats del benestar de l'etapa de postguerra, connectant-lo amb un nou pacte verd de transició ecològica davant el repte climàtic, el que es coneix com el *Green New Deal*.

En paral·lel, una de les transformacions més importants dels nostres temps és el procés d'urbanització global. Per primera vegada a la història la majoria de la població mundial viu en ciutats, àrees i regions urbanes. I malgrat un momentani alentiment provocat per la pandèmia de la Covid-19,² el 2030 es preveu que la població urbana arribi al 60% del total de la població mundial i el 2050, al 75%.³

De fet, el mateix procés de globalització i la major connectivitat, acompanyat del canvi de rol o l'afebliment de l'estat-nació com a eix estructurador de les relacions socials i econòmiques, han situat les àrees urbanes com a nous centres socials i econòmics globals. Si bé és en les grans àrees urbanes on es produeixen molts dels principals reptes socials, econòmics i ambientals globals, cada vegada és més clar que, ben planificades i gestionades, les solucions a aquests reptes globals i la consecució d'objectius de desenvolupament sostenible passen també per aprofitar-ne les capacitats –aglomeració, creativitat i innovació, creació de coneixement...

En canvi, davant dels grans reptes globals els estats han mostrat grans dèficits a l'hora de cooperar i oferir solucions. Des de l'àmbit local, donat el valor de proximitat i la necessitat d'acció i la practicitat davant la materialització dels problemes en els territoris i els efectes en la vida quotidiana de les persones, els governs locals i els moviments socials urbans han sigut proactius. Tant a l'hora de coordinar-se i de col·laborar com de trobar solucions en àmbits tant diversos com el canvi i la transició climàtica, la protecció de drets socials, la reactivació econòmica o la transformació democràtica..., que han desembocat en un procés d'integració de les dinàmiques globals i locals, que es coneix com a «glocalització».⁴

La dimensió local esdevé, així, un espai essencial d'acció política. Davant la major pluralitat de les societats i la complexitat dels reptes, mentre l'estat-nació perd o abandona part de la seva capacitat d'actuació i sobira-

---

2 ONU, «Flight from cities due to COVID-19 short-lived, say flagship UN-Habitat report».

3 ONU, *World Urbanization Prospects*.

4 Hi ha moltes reflexions al voltant del nou rol que juguen les ciutats i àrees urbanes en els reptes globals, entre aquestes veure BARBER, *Si els alcaldes governessin el món. Països disfuncionals, ciutats emergents*.

nia «cap a baix, cap a dalt i cap als costats» –cap al nivell local i les ciutats, cap a la UE, i cap a actors privats i socials–, la proximitat i la capacitat d'activar, de mobilitzar i de coordinar xarxes locals d'actors diversos –i d'activar la capacitat d'innovació dels agents locals i de la intel·ligència col·lectiva–, prenen un nou valor.

Les agendes urbanes

En aquest context podem observar com en els darrers temps les polítiques urbanes han anat guanyant centralitat en les agendes globals i locals. Una de les màximes expressions d'aquesta nova centralitat són les agendes urbanes. Les Agendes Urbanes han estat un mecanisme important per aterrar els Objectius de Desenvolupament Sostenible (ODS) en els entorns urbans. Iniciades per la Nova Agenda Urbana (NAU), adoptada a la conferència Habitat III celebrada a Quito el 2016, l'han seguida les agendes urbanes de la UE –Pacte d'Amsterdam– i, més recentment, agendes urbanes a estats europeus, l'Agenda Urbana de Catalunya (AUC), i les agendes locals.

La introducció de les agendes urbanes estableixen un nou marc d'actuació de les polítiques urbanes i locals, introduint-hi noves aproximacions a les polítiques urbanes tant de caràcter substantiu com procedimental,⁵ que consoliden una mirada de les polítiques urbanes com el conjunt de decisions coherents, derivades d'un procés deliberatiu de coordinació i que aglutina actors diversos cap a visions i objectius compartits comuns, que promouen un desenvolupament urbà a llarg termini, transformador, inclusiu i resilient.⁶

En la dimensió substantiva, les noves agendes situen el marc d'actuació en la integralitat, entenent els espais i reptes urbans com a sistemes complexos i fenòmens multidimensionals sobre els quals cal actuar de manera holística, superant la sectorialització i la segmentació tradicionals de les polítiques públiques, s'enfoquen a promoure el desenvolupament urbà amb una mirada integrada, trencant les divisions entre la pràctica urbanística tradicional –*hard policies* o polítiques dures–, i les polítiques dels àmbits socials i econòmic –*soft policies* o polítiques toves.

A partir d'aquí, en la pràctica política s'han consolidat les estratègies de desenvolupament urbà sostenible i integrat, centrades a cercar les connexions i l'equilibri a llarg termini entre les dimensions ecològica –per a

---

5 HUETE; MERINERO, *La Agenda Urbana. Un instrumento de política pública para las ciudades*.

6 UN-Habitat, *La Nueva Agenda Urbana*.

la millora del medi ambient i la limitació dels impactes del canvi climàtic—, l'econòmica i la social —vinculada al foment del benestar, la cohesió social, la salut, la seguretat i l'educació, entre d'altres.

Malgrat això, aquest no és un equilibri fàcil i sovint les tensions i les contradiccions entre els diferents objectius de desenvolupament sostenible són inevitables i en fan difícil la seva combinació, fins i tot amb efectes perversos, com l'augment de les desigualtats i la segregació urbana com a conseqüència de les tensions i esquerdes entre la sostenibilitat social i econòmica. Tanmateix, en la relació entre els tres pilars del desenvolupament sostenible, la tendència ha sigut a condicionar els pilars social i ambiental a l'econòmic. A més, en la pràctica habitual de molts governs i administracions aquests conflictes s'han tendit a ignorar a favor d'interpretacions acrítiques del desenvolupament sostenible que reforcen i reproduïxen les idees i pràctiques d'un model urbà neoliberal, en el qual les polítiques i el planejament urbà se subordinen als interessos del capital i que promou un enfocament del desenvolupament urbà que en prioritza el creixement. De fet, en l'actualitat, les dinàmiques urbanes estan definides per l'augment de la pobresa i diverses formes de vulnerabilitat —residencial, energètica...— i de les desigualtats, especialment en la seva dimensió geogràfica, expressada en els processos de segregació.

En aquest sentit, és necessari fer un gir, ressituant el focus cap a la transició ecosocial i la sostenibilitat social, més entesa des de la perspectiva de la justícia social i del reconeixement de drets —socials, culturals, polítics i econòmics—, la prevenció i la promoció de la seguretat, la inclusió, la convivència, la cohesió social i la llibertat, des d'una perspectiva republicana. En última instància, la cohesió i la sostenibilitat social s'han d'assolir mitjançant un nou contracte social que permeti a una comunitat fer front a problemes complexos sense descompondre's.⁷ Així doncs, des d'aquesta perspectiva, si bé la sostenibilitat ambiental, econòmica i social han d'estar integrades per reforçar-se mútuament, el desenvolupament social i ecològic han de ser prerequisits de l'econòmic.

En la dimensió procedimental, l'enfocament de les agendes urbanes suposa que les polítiques passen a ser integrals, amb un enfocament territorial ampli i que requereixen nous models de governança: multinivell —entre actors institucionals locals, regionals, estatals i internacionals— i participativa —superant les divisions clàssiques entre públic, privat i sociocomunitari. Alhora, aquest enfocament integral de les agendes planteja

---

⁷ En aquest cas prenem una perspectiva de la sostenibilitat social que s'ha desenvolupat als països nòrdics. Per exemple, vegeu RIG-HARD, JOHANSSON, SALONEN, *Social Transformations in Scandinavian Cities: Nordic Perspectives on Urban Marginalisation and Social Sustainability*.

nous requeriments organitzatius i de gestió per a les administracions: la governança oberta i innovadora, les habilitats relacionals, majors capacitats institucionals –normatives, tècniques i econòmiques– i el desplegament de polítiques basades en el coneixement per a millorar el disseny, la implementació i la seva avaluació. Les agendes urbanes representen un nou marc d'actuació que guia noves maneres i objectius de l'acció política i pública urbana i local.

2

CATALUNYA, XARXA DE CIUTATS I VILES

A Catalunya, el procés d'urbanització presenta un model cada vegada més policèntric i interdependent, en el qual l'activitat social i econòmica tendeix a expandir-se i integrar-se en una xarxa de ciutats i viles: des del gran sistema urbà de la Barcelona metropolitana, passant per les altres realitats metropolitanes, fins a les ciutats mitjanes i petites integrades en sistemes urbans-locales propis, de caràcter comarcal o intercomarcal.

Tanmateix, com tothom sap, el mapa català es caracteritza per una gran concentració de la població en les zones costaneres i les àrees urbanes, particularment la Regió Metropolitana de Barcelona, i un mapa institucional altament fragmentat: hi ha 947 municipis, més del 63% dels quals tenen menys de 2.000 habitants, i el 90% de la població es concentra en 200 municipis. Sobre aquest mapa hi incideix, a més, un model de govern local poc flexible i de voluntat homogeneïtzadora que crea importants desajustos competencials, instrumentals i financers a les administracions locals.

Això ens dibuixa una realitat complexa: una alta fragmentació institucional però al mateix temps un sistema nodal integrat, amb diversos nivells i escales, i una gran diversitat, que hem de tenir present a l'hora de construir models de govern i de governança local, allunyant-nos de la uniformitat i la rigidesa del model actual.

D'altra banda, la divisió «urbà-rural» que ha dominat una concepció del país ja no ens és útil per mirar i actuar sobre aquest territori, integrat i interdependent, que s'estructura a partir de fluxos i cicles socioecològics. És una divisió perjudicial perquè pressuposa dos models antagònics, quan en realitat haurien de ser complementaris. Ja no podem mirar les desigualtats des de la perspectiva de les grans divisions territorials, sinó que prenen noves dimensions en forma de segregacions a escales més petites que par- teixen tots els territoris. A més, es produeixen dinàmiques que es retroalimenten: els municipis amb menys capacitats i recursos són els que han de fer front a problemes socioeconòmics més severos. En tot cas, cal «ruralitzar» les àrees urbanes –per exemple, preservar parcs agraris com el del Baix Llobregat, parcs naturals com Collserola, la Serralada de Marina...– i «urbanitzar» els territoris rurals, dotant-los de serveis i infraestructures.

Així doncs, «l'equitat o l'equilibri territorial» l'hem d'entendre com la garantia d'accés als béns i serveis de qualitat; uns serveis bàsics que alhora arrelen les persones al territori. L'Agenda Rural de Catalunya –i la seva connexió amb l'Agenda Urbana de Catalunya– és una eina clau en aquesta direcció: la concertació entre els ens locals, territorials i nacionals per garantir drets socials i serveis dignes –salut, cures, educació–, el dret a l'habitatge, el transport públic i la mobilitat sostenible, les comunicacions i la connectivitat digital, l'ocupació de qualitat o la innovació i el dinamisme econòmics.

En aquest sentit, el republicanisme ha d'assumir i renovar la mirada al territori com a sistema. Ha d'allunyar-se de visions encara molt arrelades, heretades tant del nacionalisme conservador com de la planta napoleònica, que fomenten la fragmentació, el localisme o la imatge de la Catalunya dual, que divideix i confronta «territoris» –*urbà* contra *rural*, *ciutat* contra *territori*. I li cal apropar-se a la concepció de la «Catalunya sencera» o de la «Catalunya ciutat» –d'inspiració noucentista i alomariana– en el sentit que es garanteix, de forma equitativa, l'accés a serveis i les condicions de vida dignes en tots els racons del país: des de les ciutats metropolitanes fins als municipis rurals.

Com veurem en el darrer apartat, això té implicacions bàsiques en els models territorials i de governança. En el context actual d'emergència climàtica, en primer lloc, aquesta equitat o equilibri s'ha de fonamentar en un model territorial policèntric i ben connectat, basat en ciutats –mitjanes i petites– compactes, que estructurin tot el país, i que aportin densitat i massa crítica per prestar serveis en els seus territoris, superant límits administratius. Per tant, aquest model s'ha de basar en una xarxa –policèntrica– de ciutats i viles amb capacitat suficient i pes insti- tucional per garantir l'accés a serveis de qualitat a tota la població.

Segon: és necessari superar unes relacions sovint basades en la desconfiança, el desconeixement o, en els casos més excepcionals, en el conflicte i reconèixer definitivament les interdependències entre les grans àrees urbanes –començant per Barcelona i el seu àmbit metropolità–, la xarxa de ciutats mitjanes i petites que estructuraren i connecten el conjunt del país, i les àrees menys denses o rurals.

En aquest sentit és clau la (re)connexió de les necessitats de les zones més densament poblades i de les menys densament poblades a partir del reconeixement, la reciprocitat i la complicitat, amb lògiques de solidaritat territorial i d'assumpció de responsabilitats envers el conjunt del país i connectant els cicles, els sistemes i les infraestructures necessàries per a la vida –agroalimentaris, energètics, hídrics, serveis ecosistèmics–, també per fer front a l'emergència climàtica i que, en última instància, permeten guanyar i recuperar àmbits de sobirania –agroalimentària, energètica...

El desenvolupament de la Catalunya xarxa, integrada i interdependent, no només és la observació i descripció del país actual sinó que representa una oportunitat per a la construcció d'un país més cohesionat, equitatiu i sostenible. Una xarxa que vertebrí el territori a través de ciutats compactes i complexes, reconeixent i governant les diverses realitats locals i urbanes del país. Una xarxa amb capacitat per garantir el benestar, el desenvolupament i els serveis en qualsevol part del territori, tant a barris vulnerables en àrees urbanes densament poblades, com també en municipis petits.

La mirada i l'acció política municipalista té un paper cabdal en aquest procés i un renovat projecte municipalista republicà renovat ha de tenir els seus fonaments en la governança d'aquesta xarxa de ciutats i viles. Més encara, en una nova etapa de la construcció del projecte sobiranista, un element central ha de ser el desplegament d'una potent política urbana d'esquerres que arribi a tots els municipis del país.

Així, una de les tesis principals és que l'acció *local i urbana* –que abraça des dels municipis més petits a les grans ciutats metropolitanas– és alhora un element clau de construcció nacional i una condició per avançar en termes de sobirania: a partir de polítiques que aprofundeixin i consolidin el progrés social, que amplïïn drets i que millorin les condicions de vida de tota la població.⁸

---

8 Tot i que des de perspectives diferents aquestes tesis també es poden trobar a MUÑOZ, *Principi de realitat*; SANJAUME-CALVET, *Independència i Progrés*; PUJOL; FALCÓN, *A la sobirania per l'esquerra*.

Històricament, la tradició republicana a Catalunya ha mantingut un fort lligam amb el municipalisme. Des dels orígens del republicanisme català, i concretament aquell vinculat al catalanisme progressista amb arrels en els principis de l'autogovern democràtic federalista –de Francesc Pi i Margall a Antoni Rovira i Virgili–, veu en els municipis i l'autonomia municipal la base del desenvolupament social i econòmic del país. Alhora, aquesta tradició té una concepció policèntrica de Catalunya –defensada pel mateix Rovira i Virgili, per Gabriel Alomar o per l'alcalde republicà de Barcelona, Carles Pi i Sunyer–, que defensa el lideratge d'una Barcelona forta i el desenvolupament de la «Catalunya ciutat», que permeti fer arribar benestar i progrés a tot el territori.⁹ El projecte municipalista republicà pren cos durant el període de la Generalitat republicana, en què s'atorga major autonomia als municipis i es desplega un nou model d'organització territorial amb la voluntat de donar pes al paper dels nodes urbans del país a través, per exemple, de l'ordenació metropolitana i la creació de les vegueries en convivència amb les comarques.

Amb la dictadura franquista el projecte republicà queda estroncat i s'imposa un model altament centralitzat durant el qual s'elimina l'autonomia política, tant local com autonòmica, i tots els drets democràtics. En aquest context, la política local queda lligada als interessos de les elits properes al règim, en molts casos promovent projectes especulatius d'expansió urbanística i d'inversions en infraestructures per a beneficis privats, en el marc del «*desarrollismo*». A més, els grans moviments migratoris des d'altres regions cap a les àrees urbanes del país i la manca de planificació provoquen uns ràpids creixements urbans amb importants dèficits residencials i d'equipaments, així com dinàmiques de segregació en barris perifèrics que encara avui molts municipis arrossegueu.

Amb el final de la dictadura i la recuperació de la democràcia i l'autonomia local els debats sobre el paper del municipalisme en la construcció del país es tornen a fer presents.¹⁰ Aquest debat es construeix a partir d'una realitat on, d'una banda, l'arribada i continuïtat dels governs conservadors, tant a la Generalitat com en molts ajuntaments del país, consoliden un model territorial i de govern local centralista, en el qual es relega i limita la capacitat municipal; i un model liberal, que fomenta una proposta de desenvolupament urbà amb un rol important del sector privat en la provisió de les polítiques locals, la manca d'interès en la planificació territorial i la promoció de models de creixement urbà dispers i de la mobilitat privada.

En contrast, en moltes àrees urbanes i municipis metropolitans del país es consoliden governs d'esquerra i socialdemòcrates sostinguts en un teixit veïnal i social que, en gran mesura, havien liderat els moviments de resistència

---

9 NEL-LO, «Barcelona y Cataluña: las raíces del debate sobre el policentrismo del sistema urbano catalán».

10 PRADEL, *Catalunya, xarxa de ciutats: el municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya*.

i dignificació urbana durant l'abandonament franquista. En aquests municipis es va bastint un nou model d'Estat del benestar local, però que, durant anys, no té capacitat de presentar una alternativa al model territorial del nacionalisme conservador nacional. Unes mirades massa localistes per part de molts d'aquests líders polítics locals dificulten la col·laboració i el desenvolupament de models alternatius de governança. A tot això se li sumen els conflictes polítics entre els dos models de país, que tenen la seva màxima expressió en els xocs entre la Generalitat presidida per Jordi Pujol i l'Ajuntament de Barcelona governat per Pasqual Maragall i que té un dels seus punts de màxima tensió en l'abolició de la Corporació Metropolitana de Barcelona el 1987.¹¹

Malgrat tot, els minsos recursos de què disposen els ajuntaments per desplegar les polítiques de benestar, acompanyat d'un canvi de rumb general de la socialdemocràcia europea cap a la «tercera via», fan evolucionar i van consolidant un model de desenvolupament urbà cada cop més lligat al creixement especulatiu i a les plusvàlues urbanes i amb un protagonisme cada cop més important del sector privat i de les polítiques destinades a l'atracció de capitals i esdeveniments. Nogensmenys, els reposicionaments polítics en el sistema de partits català dels darrers anys han reforçat aquests models, en el que sembla una clara convergència entre els posicionaments de les dues forces que havien articulat la política catalana en les últimes tres dècades.

De fet, el darrer intent coherent i sistemàtic de portar a la pràctica aquesta concepció republicana i federalista del territori i del municipalisme la podem trobar en l'acció política del maragallisme. El model impulsat pels governs de Pasqual Maragall, tant des de l'Ajuntament de Barcelona com de la Generalitat del govern catalanista i d'esquerres, posen les bases d'un nou model de país. Actualitzant idees del catalanisme progressista –federalista i republicà– amb la incorporació de principis del federalisme nord-americà i de la socialdemocràcia nòrdica, Maragall concep Catalunya com a xarxa de ciutats interconnectades –i integrada al sistema urbà europeu– el desenvolupament de la qual es basa en l'èxit de les seves ciutats.¹² Per tant, i sota el principi de subsidiarietat, s'ha de dotar de majors autonomia i pes als ens locals perquè despleguin polítiques en una gran diversitat d'àmbits. Aquesta concepció es tradueix en una intensa acció política i legislativa, tant a la Generalitat com a l'Ajuntament, al voltant de múltiples iniciatives de reforçament de l'autonomia municipal i al reconeixement de la realitat urbana: les polítiques de renovació de barris, la planificació territorial i urbana, el reconeixement de la realitat metropolitana, o l'Euroregió, entre d'altres.

---

11 TOMÀS, *Governar la Barcelona real. Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana*.

12 PRADEL, *Catalunya, xarxa de ciutats: el municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya*.

En contraposició a això, exceptuant-ne aquest període, en els darrers 40 anys s'ha consolidat el projecte territorial i municipal del nacionalisme conservador de caràcter centralitzador –alineat amb el model territorial napoleònic i amb un Estat cada vegada més centralitzador–, que tot i que entén l'àmbit local com un espai preeminent de representació de la comunitat política local, ha relegat l'acció i capacitat dels municipis amb funcions i recursos molt limitats. Alhora, com dèiem, encara avui perviuen relacions basades en la competència i el conflicte entre territoris i que tenen expressions clares en els conflictes «urbà-rural».

Probablement, dels relats i projectes polítics que han fonamentat el model institucional de la Catalunya actual aquest és un dels més consolidats. No només pels propis límits normatius sinó per la consolidació d'una cultura política i institucional determinada, que ha comptat sovint amb la complicitat de l'esquerra i d'un municipalisme d'esquerres –abraçant-ne tot l'espectre– que, bé aliena al debat territorial o bé incapaç de teixir un projecte per al conjunt del país, ha prioritzat mirades de caràcter localista o lideratges «tancats», i ha limitat la capacitat de transformació del conjunt del país des de lògiques de proximitat, col·laboració, solidaritat i redistribució. I encara no hem estat capaços de construir i de consolidar un nou model.

En aquest sentit cal remarcar el rol de Barcelona i del seu àmbit metropolità, per la seva capacitat d'atracció i connexió amb les xarxes globals, però també de generar i distribuir innovacions i coneixement al conjunt del país. És essencial exercir capitalitat mediterrània i del sud d'Europa però, sobretot, tornar a mirar el país i tornar a exercir capitalitat catalana i metropolitana, assumint el lideratge alhora que connecta, reconeix i dialoga amb la resta del país.

La transformació de la realitat urbana i del conjunt de Catalunya ha de passar necessàriament pel reconeixement i l'enfortiment de la xarxa de ciutats i viles, i de les infraestructures i sistemes que la sustenten. El projecte del municipalisme republicà s'ha de situar en aquestes coordenades i ha d'assumir la visió i els objectius d'aquest model de país. De fet, és l'únic projecte polític que ho pot fer així, no només perquè es troba a l'arrel de la seva tradició ideològica i ressegueix el fil dels seus principis fundacionals, sinó perquè pot materialitzar-lo i desplegar-lo de forma efectiva. Els canvis en el mapa polític català que s'han produït en els darrers anys situen el republicanisme, sobiranista i d'esquerres, com el projecte polític amb una distribució més homogènia sobre el territori, i amb més capacitat per incidir –directament o indirectament– en diversos nivells de govern. Això, ha de permetre la força necessària per bastir i consolidar un canvi institucional i cultural, i fer-ho amb la coordinació dels diferents nivells institucionals i amb la indispensable cooperació entre municipis i territoris.

Malgrat tot, per avançar en aquesta direcció són necessàries algunes transformacions que demanen canvis legals, institucionals i culturals profunds que requereixen acords amplis i estables. Alguns d'aquests acords fins i tot trobarien un moment més adequat en el marc d'un procés constituent, com ara el canvi de model de govern local cap a models d'Estat del benestar local –seguint models nordeuropeus o nòrdics–¹³ amb unes administracions locals amb altes capacitats, recursos i competències per a esdevenir els principals actors institucionals de provisió de les polítiques de benestar, alhora que es mantenen les comunitats locals –pobles, districtes, barris...– com a espais de representació i participació democràtica. O com la reforma del mapa d'administracions supramunicipals i de segon nivell; incloent-hi la transició de les diputacions cap a les vegueries, la reforma dels consells comarcals i la democratització i obertura de totes elles.

Altres transformacions ja es podrien anar implementant, com la regionalització a través del desplegament de les regions o vegueries com a espais de planificació, coordinació local i descentralització territorial de les polítiques de la Generalitat. I encara més, avançar cap al reconeixement i la vertebració de la realitat metropolitana, policèntrica i *multiescalar* de Catalunya –començant per la regió de Barcelona i el camp de Tarragona, però anant més enllà cap a altres realitats urbanes– seguint les experiències de molts estats i països de l'entorn europeu, que en les últimes dècades ja han engegat processos de regionalització i/o de metropolització amb la creació d'entitats de govern i de cooperació intermunicipal: les comunitats de municipis i metròpolis a França, les regions metropolitanes a Alemanya, les autoritats combinades a Anglaterra, les ciutats metropolitanes a Itàlia...¹⁴

Molts d'aquests canvis demanen acords polítics i modificacions legislatives a escales superiors, i una veu forta per part del municipalisme –un canvi estratègic en aquesta direcció seria l'altament esperada fusió de les associacions municipalistes. Tanmateix, com s'apunta en l'últim apartat, des del municipalisme es pot i s'ha d'avançar en el desplegament d'aquest model amb noves formes de governança i mirades sobre el territori, a través del desplegament d'instruments de col·laboració horitzontal, mancomunicació de serveis i solidaritat i lideratges territorials.

---

13 BARRES, *Els municipis del benestar*.

14 Per veure un resum d'aquestes iniciatives: BARRES; MARTÍ-COSTA, «La anomalia espanyola: el proceso de institucionalización metropolitana en Europa occidental».

3

AGENDA I POLÍTQUES LOCALS DEL MUNICIPALISME REPUBLICÀ

En l'escenari on ens situen les diverses transformacions i reptes del segle XXI, les agendes locals s'han tornat més àmplies i les problemàtiques més complexes. El municipalisme ha d'assumir aquesta ampliació i *complexificació* de la seva agenda i la seva acció. Primer, com que els problemes han esdevingut més complexos, la manera d'afrontar-los ha de ser també complexa, integral i transversal. Aquesta complexitat, alhora, fa que els poders i administracions públiques ja no puguin intervenir sols i s'hagin d'obrir a la col·laboració amb altres actors. I, malgrat tot, l'espai de proximitat que representa el nivell local fa impossible que es desatenguin les demandes i les necessitats de la ciutadania –que és a qui reclama tot i que no tingui les competències com a pròpies ni compti amb els recursos adequats–, i també perquè molt sovint és el nivell més capacitats a l'hora de detectar aquestes necessitats i de donar solucions més adequades.

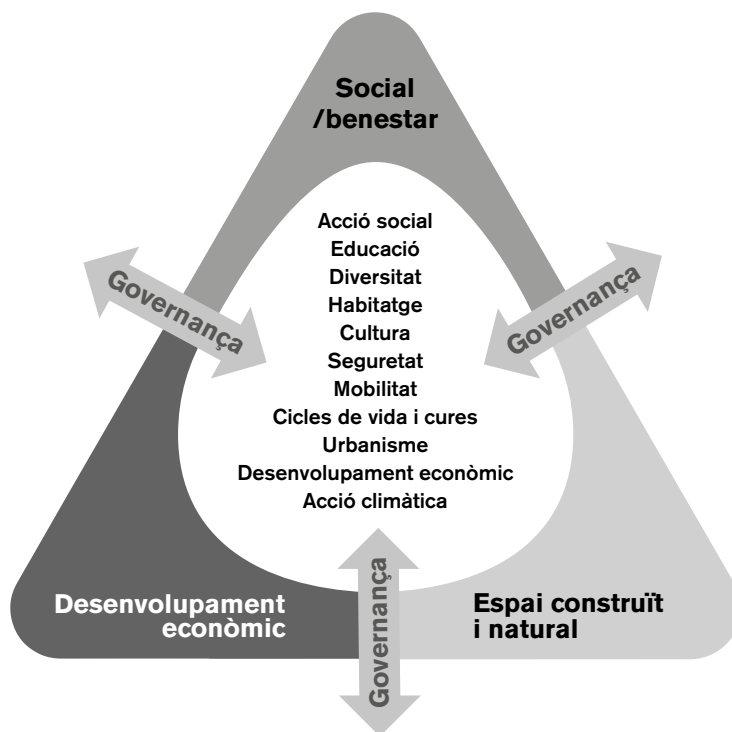
En aquest context d'agendes locals més àmplies, complexes i integrades ens ha de ser útil pensar les polítiques locals en forma de triangle, amb tres vèrtexs –polítiques socials i de benestar, espacials-ambientals, i de desenvolupament econòmic– connectats i interdependents. Si bé les polítiques públiques «sectorials» se situen a l'interior d'aquest triangle, aquestes no estan directament vinculades

a un sol vèrtex sinó que tenen incidència en diversos vèrtexs o en tots ells, i copen així les relacions i efectes complexos de les intervencions. Ja no és útil pensar les polítiques en departaments o àmbits estancs i independents que poden actuar i incidir sobre aspectes de la vida de les persones i els territoris de manera autònoma i desconnectada. Així, a l'hora de pensar i definir les intervencions públiques i l'acció política local hem d'incorporar necessàriament aquesta mirada integrada i transversal.

A més, ben arrelat a la base d'aquest municipalisme s'ha d'instaurar un nou marc de governança urbana i local. Seguint la imatge del triangle, aquest ha de ser obert i porós. Obert a la participació, al coneixement i a experiències d'altres actors, al codisseny de polítiques i a la cocreació dels actors no-institucionals, socials i comunitaris.

Gràfic 1. Triangle de les polítiques locals

Font: Elaboració pròpia.

Començant pel vèrtex social, les transformacions actuals fan necessari no només recuperar les agendes clàssiques de l'Estat del benestar, sinó ampliar-les sota un nou pacte social, assumint els grans reptes actuals que prenen forma en noves fractures i eixos de desigualtats. En aquest cas, el municipalisme ha d'assumir un paper actiu per avançar en la construcció d'un Estat del benestar local basat en l'ampliació de drets socials i de ciutadania –local–, incorporant lògiques de proximitat, comunitàries i d'innovació social. En aquest sentit, les agendes del benestar local han d'assumir nous eixos d'intervenció, noves eines i noves mirades per ampliar els drets socials i de ciutadania: cap a les polítiques redistributives, el foment de la cohesió i la lluita contra la segregació i la discriminació, la justícia de gènere, el reconeixement de la diversitat i la interculturalitat, així com de l'autonomia en els cicles de vida, i tot vinculat amb la creació d'espais segurs i saludables per a les generacions actuals i les futures.¹⁵

Des d'aquesta mirada transversal, es fa necessari incorporar definitivament la perspectiva de gènere i interseccional en totes les polítiques, considerant les superposicions de les categories de gènere, classe i raça en els fenòmens d'opressió, dominació i discriminació.¹⁶ La igualtat és un imperatiu democràtic, perquè sense igualtat no hi ha llibertat individual ni col·lectiva. Això implica que tots i cadascun dels departaments o àrees tenen la responsabilitat de fer efectiva la igualtat des dels respectius àmbits d'actuació amb els recursos econòmics corresponents, atenent tant a les diferents situacions de partida com a les necessitats i a les expectatives de les persones derivades del seu gènere, orientació sexual, classe social, edat, discapacitat, origen o color de pell de les persones, com a l'encreuament d'aquests eixos.

Així doncs, el municipalisme ha d'incorporar la perspectiva de gènere i interseccional en totes les polítiques públiques –urbanisme, seguretat, mobilitat, benestar i salut, coeducació, cultura, participació, gestió d'equipaments...– i en totes les seves dimensions –planificació, pressupost, disseny, implementació, avaluació. La transversalitat es vehicula a través de la incorporació de la perspectiva feminista interseccional en el conjunt d'àmbits de l'agenda municipalista. Tot això, consolidant a més polítiques i serveis específics dirigits a la justícia de gènere i LGTBI en tots els àmbits: plans d'igualtat, protocols de prevenció i abordatge de l'assetjament, SIAD, SAI LGTBI, plans i protocols d'actuació de detecció de violències masclistes, servei d'acollida d'urgència per violència masclista... No podem oblidar que, encara avui, les violències masclistes

---

15 Per un debat ampli al voltant de la reconstrucció de drets socials podeu consultar: GOMÀ; UBASART (coords.), *Vidas en transición. (Re)construir la ciudadanía social*.

16 Entendre la interseccionalitat. ALMIRÓN, «Entendre la interseccionalitat».

són un dels principals problemes de seguretat pública del país i una greu violació dels drets humans. El municipalisme republicà té el màxim compromís a erradicar la violència masclista i fer dels municipis espais segurs per a què totes les persones es puguin desenvolupar de manera lliure.

Avançar en aquestes direccions requereix un fort compromís polític, però també recursos i habilitats específiques com el treball transversal i la coordinació entre àrees, la formació –tant de representants polítics com de personal tècnic–, una comunicació i relació amb la ciutadania que tingui en compte la diversitat, el llenguatge inclusiu i no estigmatitzador i la capacitat per generar i interpretar dades i diagnosticar i revisar els impactes de qualsevol acció i intervenció pública.¹⁷

Respecte a aquesta ampliació de l'agenda social i del benestar cap a polítiques redistributives, i des de la mirada republicana, des dels governs locals es disposa d'eines per intervenir a l'arrel de les desigualtats, entre les quals les polítiques d'habitatge, d'educació i de cultura han de tenir un rol central com a palanques d'emancipació, autonomia i apoderament de la ciutadania.

---

17 Per exemple, vegeu l'experiència del projecte *Igualtats Connectades*: <www.igualtatsconnect.cat>.

4

HABITATGE

La política d'habitatge ha d'esdevenir un pilar essencial del model municipalista. L'habitatge no és només una de les màximes expressions físiques d'un municipi i, per tant, amb incidència sobre el clima i el medi, la mobilitat urbana, l'accés a serveis i recursos, sinó que té efectes directes en molts indicadors de caràcter social i econòmic: pobresa, segregació i desigualtats. És la principal despesa de les llars, molt sovint superant els límits de sobrecàrrega, i és una font d'inestabilitat financera, fins al punt que esdevé un factor antieconòmic. És un determinant clau de la salut i configura oportunitats i relacions, afecta a l'emancipació, a la fertilitat, a la soledat... En conjunt, la manca d'habitatge assequible té efectes perniciosos pel conjunt de la societat i impactes directes sobre les oportunitats de les persones. Per tant, des d'una mirada republicana una política activa i potent d'habitatge és la base de la garantia d'emancipació material de l'individu.

A casa nostra, l'habitatge ha sigut el pilar de l'Estat del benestar més dèbil. En contra de la tendència a la desmercantilització de béns i serveis sobre la qual es van construir els estats del benestar, i a diferència d'altres pilars com l'educació o la salut, l'habitatge ha estat altament centralitzat pel mercat i la propietat privada, agreujant-se per la centralitat que ha guanyat com a bé d'inversió en el procés

de *financiarització* global. Així, una política d'habitatge, avui, no només ha d'avançar a millorar la provisió d'aquest bé, sinó que ha d'esmerçar molts esforços a revertir condicions, estructures i privilegis que s'han anat construint durant molt de temps. En aquest sentit, hem d'assumir que la política d'habitatge requereix una gran inversió durant un període llarg de temps.

L'objectiu de la política d'habitatge ha de ser reduir el pes del mercat com a proveïdor, a partir de l'augment de l'oferta d'habitatge social i assequible, i l'habitatge públic de lloguer. Per a fer-ho és clar que el municipalisme no compta amb totes les eines i que és necessària la intervenció directa i decidida per part dels nivells superiors de govern amb iniciativa legislativa –que pot incloure la regulació de lloguers,¹⁸ la regulació dels usos futurs i la compra com s'ha fet recentment a ciutats dels Països Baixos,¹⁹ o una fiscalitat que redueixi la bretxa entre propietaris i llogaters–²⁰ inversions i polítiques actives d'habitatge, entre d'altres. Per això, aquesta política d'habitatge a llarg termini s'ha de combinar amb altres fórmules i instruments, impulsades també des de l'àmbit local: habitatge d'emergència, habitatge de protecció oficial de lloguer (HPO), equipaments d'allotjament dotacional i per a col·lectius específics, habitatge cooperatiu, mobilització de l'habitatge buit i/o recuperació d'espais per a habitatge.

En els darrers anys s'ha avançat força en el desplegament de polítiques d'habitatge per a l'emergència, en col·laboració amb el tercer sector, que tenen per objectiu pal·liar o aturar situacions d'extrema vulnerabilitat i urgència. Aquest ha de ser un àmbit d'actuació de continuïtat i millora, també per a polítiques estratègiques de lluita contra el sensellarisme, perquè és un problema complex d'exclusió residencial i, molt sovint, vinculat al fracàs de les polítiques d'acollida. Més enllà dels serveis d'emergència i atenció a les persones sense llar, les polítiques s'han de basar en el dret d'accés a serveis i, per tant, el dret d'empadronament, i en la intervenció social, la prevenció i l'estabilitat –*housing led*, intervenció integral sociosanitària... A més, particularment en els grans entorns urbans, el sensellarisme és un fenomen que supera els límits administratius i que genera grans disfuncionalitats i tensions intermunicipals. Per tant, és necessari superar els localismes i establir mecanismes de coordinació i acció conjunta entre municipis.

---

18 En el debat al voltant de la regulació dels lloguers s'ha de tenir molt el compte el disseny de la mesura. Vegeu BOSCH, *Discutint sobre el control de lloguers*.

19 EFE, «Ámsterdam obligará a los propietarios a vivir cuatro años en las viviendas que compran para frenar la especulación».

20 PALOMERA, «Barcelona: de la societat de propietaris a la gran esquerra».

Tanmateix, el gran repte per a les nostres polítiques d'habitatge és el gran buit que queda entre l'habitatge per a l'atenció de l'emergència i el mercat lliure i privat, és a dir, l'habitatge assequible, públic i social. Així, des del municipalisme, pel seu caràcter de proximitat i per les eines disponibles, el principal repte ha de ser el d'avançar en el canvi de model, d'una provisió centrada en el mercat cap a una governança de la política d'habitatge, amb un pes major del sector públic i del sector social. Per avançar en el desplegament d'aquest nou model de governança, els governs i administracions locals compten amb eines que, si bé limitades en número, encara tenen molt del seu potencial per desplegar. Primer de tot, són necessàries unes administracions capacitades, amb una bona organització dels recursos humans i econòmics, i una bona disponibilitat per produir i analitzar dades, per conèixer la realitat i detectar necessitats, per a planificar, prioritzar i avaluar les polítiques, per millorar la informació per a la ciutadania i l'acompanyament en els serveis i recursos públics... En aquest sentit és rellevant tenir en compte l'escala de la política, ja que pocs fenòmens tenen una dimensió que superi tan clarament els límits municipals com les dinàmiques residencials: qualsevol estratègia i política d'habitatge ha d'identificar la seva escala adient –metropolitana, comarcal, altres realitats urbanes o territorials– i desenvolupar-hi models de governança per articular polítiques compartides i coordinar recursos.

En segon lloc, aquells instruments per millorar l'accés i la preservació de l'habitatge mitjançant ajuts i subvencions, borses d'habitatge, mobilització del parc privat vacant a través de règim sancionador així com també serveis de mediació integrals en casos de possible pèrdua d'habitatge, en cooperació amb les entitats i el teixit comunitari. També en aquest àmbit les polítiques de rehabilitació han de guanyar centralitat, ja que són eines importants per combatre situacions de pobresa energètica, contra el canvi climàtic, i poden ser un bon mecanisme de dinamització econòmica. També la gestió i ampliació del parc públic d'habitatge, especialment mitjançant la captació i adquisició d'habitatges ja existents al municipi –expropiació, tempteig i retracte, compra pública...

En tercer lloc, l'ús del planejament i la gestió urbanística, un àmbit competencial propi de l'administració local i amb un major potencial per generar habitatge assequible. Tanmateix, requereix altes dosis de compromís i lideratge municipal, generar confiança entre actors, així com altes capacitats tècniques locals. En aquest àmbit es poden desplegar diverses eines de planejament, especialment destinades a complir amb els objectius de solidaritat urbana,²¹ com l'activació de sòl qualificat i les reserves d'HPO, la modificació de

---

21 El Pla Territorial Sectorial d'Habitatge (PTSH), encara pendent d'aprovació, preveu que els municipis que formen part de les àrees amb

planejament per a la classificació i qualificació de sòl per a habitatge protegit i assequible i la previsió d'allotjaments dotacionals... En paral·lel, en alguns casos els ajuntaments poden innovar a través de la densificació i recuperació d'espais per a habitatge assequible –subdivisió d'habitatges infrautilitzats o de baixa densitat per a habitatges assequibles, habitatge assequible en baixos comercials, en masies, en patis...–, desenvolupament de nous models d'habitatge que donin resposta a la diversitat de tipus de famílies i models de caràcter comunitari amb espais i serveis compartits; o cercar oportunitats en la incorporació d'habitatge de propietat que ja no s'adequa a les necessitats de les persones grans oferint alternatives a través d'habitatge dotacional o experiències de cohabitatge –com per exemple, cooperatives sènior o intergeneracionals.

Finalment, amb l'objectiu d'avançar cap al que hem anomenat «governança de la política d'habitatge», les administracions locals han de fer un pas definitiu cap a la col·laboració i incorporació de nous actors del sector social i comunitari en la política d'habitatge, particularment entitats del tercer sector i les cooperatives d'habitatge en cessió d'ús amb finalitat social. La incorporació d'aquests nous actors té per objectiu treure pes i centralitat del mercat privat, augmentant l'habitatge assequible i no especulatiu i, en última instància, anar omplint el buit que hi ha entre les polítiques de caràcter pal·liatiu i d'emergència, i el mercat, que és on hi ha major potencial transformador d'un model de provisió d'habitatge sostenible a llarg termini.

Els instruments i les fórmules tendeixen a ser menys costosos per al sector públic a partir de, per exemple, la promoció pròpia a partir de la cessió de sòl, l'adquisició conjunta publicocomunitària, el cofinançament o ajuts a la promoció. A més, el desenvolupament d'aquests projectes residencials està vinculat a d'altres iniciatives amb impacte social i ambiental: des del desenvolupament de l'economia social i solidària en l'entorn, la inclusió social i laboral, les energies renovables, l'emancipació juvenil, els projectes comunitaris per a persones grans, la rehabilitació patrimonial i l'arrelament territorial en entorns rurals, el foment de la participació democràtica i la dimensió comunitària. De nou, avançar en la governança de les polítiques d'habitatge demana una administració amb capacitats tècniques i econòmiques, que pugui liderar operacions i prioritzar projectes.

En resum, la política d'habitatge des del municipalisme ha de prioritzar: a) les polítiques de rehabilitació; b) la mobilització i activació d'habitatge per al parc públic i social –mitjançant eines com el tempteig i retracte

---

demanda residencial forta i acreditada tinguin l'obligació de complir amb l'objectiu de la solidaritat urbana, que vol dir que hauran de disposar d'un 15% mínim d'habitatges destinats a polítiques socials.

o l'ús del planejament–; i c) una nova governança de la política d'habitatge –supralocal o intermunicipal i amb la incorporació del cooperativisme i el tercer sector.

Així doncs, una política enfocada a l'habitatge assequible, públic i social, mitjançant polítiques d'accés i rehabilitació de l'habitatge existent, la captació d'habitatge existent cap al parc públic, l'ús de la disciplina urbanística per activar sòl destinat a habitatge social, dotacional i de protecció oficial o la recuperació i densificació d'espais per a habitatge. Tot això, sense oblidar la necessària continuïtat i millora de les polítiques d'habitatge d'emergència i la lluita contra el sensellarisme, a partir de serveis enfocats a la prevenció i l'estabilitat, l'empadronament actiu i l'acció intermunicipal. No menys important, s'ha d'avançar cap a una nova governança incorporant nous actors del sector social i cooperatiu a les polítiques d'habitatge i identificant les escales adequades per coordinar recursos i articular polítiques compartides.

5

EDUCACIÓ I CULTURA

Les polítiques educatives i culturals són eines essencials de transformació i cohesió social, construcció de ciutadania i virtuts cíviques i d'empoderament ciutadà. Per tant, són un pilar del municipalisme republicà.

L'educació és un dels pilars del model municipalista i una política de cohesió social i transformadora de primer ordre. L'extensa evidència al respecte estableix una relació clara entre l'èxit escolar i les oportunitats vitals, així com també que els efectes de l'herència social marquen les probabilitats d'èxit escolar.²²

En primer terme, la política educativa local ha de tenir per objectiu l'equitat educativa, l'accés universal i la lluita contra les desigualtats. L'administració local, pel seu valor de proximitat, pot planificar i implementar programes, serveis i metodologies innovadores per a l'equitat i l'equilibri educatiu. Primer, el desplegament de l'educació 0-3 anys, tendint a la universalitat —a través d'inversió en noves places, la millora de serveis existents, tarifació social en l'escolarització i el servei

---

²² Hi ha molta literatura especialitzada que apunta en aquesta direcció. Per a veure una recopilació d'aquest àmbit, de caràcter divulgatiu i prescriptiu, la Fundació Bofill disposa de molts recursos. Vegeu: <www.fundaciobofill.cat>.

de menjador—, i la lluita decidida i efectiva contra la segregació escolar, que demana capacitat de detecció de situacions de vulnerabilitat socioeconòmica, planificació i mecanismes de distribució per garantir una distribució equitativa de la diversitat. En aquest sentit, el decret d'admissió —Decret 11/2021, de 16 de febrer, de la programació de l'oferta educativa i del procediment d'admissió en els centres del Servei d'Educació de Catalunya— estableix mesures i instruments perquè tots els municipis de Catalunya puguin lluitar contra la segregació escolar.²³

Els governs locals, malgrat les limitacions clares en competències i recursos, també poden assumir un paper actiu en les polítiques d'educació a partir d'altres eines i mirades, des de la transversalitat i la governança, mobilitzant i activant recursos i actius municipals com l'espai públic o els equipaments amb enfocaments educatius, com les escoles de música i de les arts, i les xarxes educatives i el teixit social. Des d'aquesta perspectiva, una política educativa estratègica per a avançar en l'equitat, la igualtat d'oportunitats i la cohesió social és l'educació més enllà de l'escola —o Educació 360, les extraescolars, les activitats d'estius... En aquest cas és un àmbit prioritari per a l'administració local, tant pels seus efectes positius sobre infants, joves, famílies i comunitats, com pel valor de la proximitat a l'hora de desplegar-la. En aquest sentit, els municipis compten amb una diversitat d'estratègies i recursos per a la millora de l'equitat i les oportunitats educatives 360:²⁴ mitjançant el lideratge i la coordinació de la xarxa educativa local, garantint l'accés, l'impuls de la qualitat i l'enfocament educatiu o la mobilització dels equipaments i l'espai públic per al desenvolupament de les activitats educatives —per exemple els patis oberts entre d'altres.

La política educativa local també ha d'impulsar serveis i instruments per a la millora de l'èxit escolar, la reducció de l'abandonament i el suport en les transicions formatives, mitjançant l'orientació educativa, itineraris educatius o la millora dels vincles amb les famílies. L'administració local ha d'assumir el lideratge per impulsar projectes d'innovació i transformació educativa, així com mobilitzar i dinamitzar la xarxa educativa local, a través de projectes de formació i capacitatció per a professionals en l'àmbit educatiu i del lleure, l'acompanyament per a generar projecte educatiu, aliances i vincles dels centres educatius amb l'entorn, promoure col·laboracions entre centres i el teixit social i comunitari, espais de reflexió pedagògica, etc. I l'impuls en els espais educatius locals de la coeducació com a model per avançar cap a una societat més igualitària i l'educació sexoaffectiva en tot el cicle de vida.

---

23 SEGUROLA, «El nou decret d'admissió, explicat».

24 Per a una guia de polítiques i recursos vegeu BARRES; TERMES, *Municipis 360, municipis d'oportunitats*.

Finalment, però no menys rellevant, el municipalisme també ha d'avançar en l'impuls de polítiques d'educació al llarg de la vida o de formació de persones adultes, amb l'objectiu de fomentar l'emancipació i l'autonomia personal, la millora del benestar emocional i la inclusió social o la lluita contra situacions d'exclusió o de soledat no desitjada.²⁵

L'educació és un àmbit que exposa com pocs altres la tensió entre les competències municipals i les seves incumbències i, malgrat que no compta amb els instruments i recursos adients, és un àmbit d'acció prioritari per als ajuntaments. Per això és clau que l'educació sigui una política basada en el coneixement i la planificació i en la governança participativa, territorial i multinivell. Les comunitats locals han de definir una agenda socioeducativa pròpia, arrelada a les necessitats i reptes particulars del territori, i fer-ho comptant amb la col·laboració i participació de la comunitat educativa –i més enllà: sector sociocomunitari, econòmic...– en el disseny i implementació de les polítiques, amb una acció integral que tingui en compte tot allò que educa al llarg de la vida –el projecte de Ciutats i Viles Educadores– i transversal dins de l'administració pública. Una agenda educativa ha de ser un instrument per identificar oportunitats estratègiques per al territori, generar consensos i complicitats amb els actors locals, identificar palanques de canvi, assentar precedents i escalar projectes transformadors.

Amb tot, degut al risc d'incrementar les desigualtats i de reproduir la segregació, és clau que la política educativa local incorpori noves mirades d'escala i coordinació horitzontal i vertical: des de l'escala més petita –els centres– s'ha de cercar el benestar de tota la comunitat, passant per una mirada territorial –des del municipi– de la política educativa, que tingui en compte les externalitats de la seva política en relació al seu entorn a l'hora de lluitar contra la segregació, que avanci en la coordinació de la planificació de l'oferta i/o en la gestió –mitjançant instruments com els consorcis educatius– i, finalment, que els governs locals assumeixin que han de ser proactius a reclamar i cooperar amb les administracions supralocals per garantir el disseny i la implementació adequats dels serveis educatius de proximitat.

La cultura és una altra eina clau de transformació i cohesió social i territorial, element d'identitat i pertinença, i alhora espai de trobada, de debat i de construcció de ciutadania crítica i compromesa amb el bé comú. En el marc de les agendes globals de desenvolupament sostenible, la política cultural s'hi ha identificat com un component central, per la participació activa de la ciutadania, pel desenvolupament de drets culturals

---

²⁵ Vegeu, per exemple, el projecte de la Fundació Bofill *Mai no és tard per aprendre*.

individuals i col·lectius, per la protecció i difusió del patrimoni material i immaterial i la protecció i promoció de la diversitat cultural.²⁶

Dit això, el procés de globalització i els canvis en les economies urbanes postindustrials –*financiarització*, deslocalització, concentració de capital humà altament format– han situat la cultura al centre de les polítiques urbanes com un espai de lluita política. Malgrat això, des dels anys 1990 i durant les primeres dècades del segle XXI, les polítiques culturals urbanes han pres un marcat caràcter instrumental al servei del desenvolupament econòmic i del branding urbà en la competència global per a l'atracció de talent i d'inversió –paradigma de la «ciutat creativa». Aquesta instrumentalització de la cultura, però, molt sovint ha anat acompanyada d'efectes que l'allunyaven dels principis i objectius de democratització, cohesió i igualtat, com la gentrificació i la segregació, la mercantilització i l'elitització de la cultura, la pèrdua de valor local a favor de grans projectes i franquícies globals, entre d'altres qüestions.

Avui, un model de política cultural local hauria d'estar orientat a la generació de valor cultural equilibrat i integrat:²⁷ equilibrat entre el desenvolupament i la promoció dels drets culturals, de poder aprofitar les oportunitats per fomentar la creativitat i la creació arrelades i adaptades a la realitat local, i no dominat ni segmentat entre indústries culturals, entitats, sectors emergents, activisme... Aquest equilibri pot implicar promoure l'equitat sense caure en l'homogeneïtzació o uniformització de l'activitat cultural, fomentar la creació, la innovació i l'emprenedoria sense privatitzar o mercantilitzar la cultura, fomentar la visió comunitària però sense desconnectar-la de valors artístics i estètics o les estratègies de desenvolupament i identitat urbana vinculades a elements culturals però participatives, inclusives i connectades a processos de transformació i empoderament local-comunitari.

Més enllà d'això, els governs locals també han d'assumir un paper actiu en la política lingüística, enfocada a la normalització de l'ús de la llengua catalana i la seva consolidació com a eina de cohesió social. Per a fer-ho, l'administració ha de garantir que la llengua d'ús normal i preferent en tota la seva activitat sigui el català, afavorint també el coneixement i l'ús per part dels servidors públics i personal municipal, així com promoure la llengua en la programació cultural i activitats de lleure, incorporant clàusules lingüístiques a

---

26 CGLU, *La cultura en los Objetivos de Desarrollo Sostenible: guía práctica para la acción local*.

27 RIUS-ULLDEMOLINS; MARTÍNEZ-ILLA; MARTÍN-ZAMORANO, *Governança cultural, identitat i territori. Polítiques culturals a Catalunya, 1980-2016*.

la contractació o desenvolupant programes i serveis d'aprenentatge i normalització de la llengua. En últim terme, els governs locals poden avançar en l'elaboració de plans locals de normalització lingüística i en l'adhesió i/o implantació de serveis i recursos del Consorci per a la Normalització Lingüística. De la mateixa manera, la llengua occitana –aranès a l'Aran– i la llengua de signes catalana (LSC), com a llengües pròpies de Catalunya, han de ser objecte de protecció i promoció per part dels governs locals. En aquest sentit han de ser tingudes en compte en el desenvolupament de les diverses accions dutes a terme pels ajuntaments.

Un dels principals reptes de la política cultural actual són les desigualtats en l'exercici dels drets culturals. Factors com el gènere, l'edat, l'origen, els cicles de vida, el nivell d'estudis, de renda, el territori de residència, entre d'altres, determinen aquestes desigualtats. Així, l'objectiu de la política local ha de ser la de garantir l'equitat en l'exercici dels drets culturals, entesos des d'una perspectiva àmplia:²⁸ no només l'accés universal a la cultura, sinó també a la pràctica cultural, individual i col·lectiva –creació, expressió i formació cultural, així com formar part d'entitats i col·lectius culturals– i, especialment, a participar en l'elaboració, la implementació i l'avaluació de la política cultural.

Ahora, l'equitat cultural s'ha de desplegar tenint en compte la no homogeneïtat i la no segregació, és a dir, intervencions específiques –als diversos barris i equipaments– que donin respostes a necessitats culturals diverses, que facin front a les desigualtats culturals a partir de la interacció i la cooperació entre persones diferents, però sense reduir-ho a la «cultura a demanda».

Les eines principals amb les quals compten els ajuntaments per desenvolupar els drets culturals són els equipaments: des de biblioteques, passant per altres tipologies de centres culturals polivalents, centres cívics i comunitaris, fins a complexos on conviuen un conjunt d'equipaments integrats i connectats. A més, són ara espais d'activitat social, de trobada, de relació i d'interacció. És necessari repensar les seves funcions i objectius, cap a espais més oberts i polivalents, adaptats a persones, activitats, usos i horaris diversos, que incorporin funcions culturals diverses –informació i estudi, difusió i divulgació cultural, suport a la creació i cessió d'espais, formació, suport a entitats i participació comunitària...–, però també crear espais oberts a interaccions i activitats no programades. En definitiva, espais de vida cultural, de llibertat, d'autonomia i de diversitat. Per a fer-ho, a més, els equipaments han d'estar arrelats a la seva realitat territorial, interpel·lar a les demandes i necessitats de la comunitat i abordar les desigualtats culturals sense

---

28 BARBIERI; SALAZAR, *L'equitat en les polítiques culturals*.

homogeneïtzar la vida cultural. Per això, sota el marc d'una mirada estratègica i planificació de tot el territori, és convenient descentralitzar la gestió dels equipaments i explorar models de cogestió o gestió comunitària, garantint que aquesta reforci el caràcter de bé públic i comú d'aquests.

Nogensmenys, els ajuntaments són promotors i prescriptors culturals de primer ordre a Catalunya, assegurant circuits de difusió i creació cultural de qualitat, la conservació i accés al patrimoni material i immaterial, la consolidació de la llengua com a eina de cohesió o el foment d'hàbits culturals i la formació. Per potenciar aquest paper dels ajuntaments és necessari, primer, recuperar el projecte d'articulació del sistema de la política cultural per al conjunt del país, des d'una governança multinivell, mitjançant la creació d'instruments de planificació, de coordinació i de cooperació entre els diversos nivells administratius.²⁹ Així mateix, cal incorporar mirades supralocals o regionals en la planificació i programació cultural o d'equipaments, que incorporin les lògiques territorials en l'accés a la cultura.

Els governs locals necessiten també una orientació política clara –per tant, càrrecs polítics amb formació o orientacions clares sobre política cultural– recursos humans i tècnics adequats i incorporar la cultura de manera transversal a les resta de polítiques locals –educació, joventut, acció social i drets de ciutadania, esports, desenvolupament econòmic... D'aquesta manera el govern local també pot assolir un paper de lideratge, de coordinació, de suport i d'acompanyament al teixit local per a la creació cultural, així com també per a la promoció de creadors i d'ocupació en el sector cultural.

En última instància la política cultural local ha d'avançar decididament cap a una governança en xarxa per incorporar en la planificació, la implementació i l'avaluació la diversitat d'agents culturals del territori, fins i tot ampliant les fronteres que defineixen la cultura –professionals i indústries culturals, cultura popular, memòria local, associacions i cultura comunitària, patrimoni... I fer-ho de manera efectiva i equilibrada, entre els projectes culturals i la programació institucional, professional i comunitària, mitjançant xarxes de governança o òrgans formals de planificació i coordinació de les polítiques culturals locals, i/o apostant per mecanismes de programació i gestió cívica dels equipaments municipals. Una governança que sigui capaç d'identificar, reconèixer i connectar necessitats i activitats culturals i apropar la creació a tots els col·lectius; innovar per connectar amb nous públics o «no públics», desenvolupar projectes i noves expressions culturals més enllà del mercat o incorporar i connectar els drets culturals i les polítiques culturals de proximitat amb les indústries i institucions culturals.

---

29 RIUS-ULLDEMOLINS; MARTÍNEZ-ILLA; MARTÍN-ZAMORANO, *Governança cultural, identitat i territori*.

En conclusió, les polítiques educatives i culturals han de ser un pilar del municipalisme republicà com a eines de transformació i cohesió social. En aquest àmbit, el municipalisme ha de prioritzar: a) l'equitat educativa –a partir del desplegament d'un sistema universal d'educació 0-3, l'educació fora de l'escola i la lluita decidida i efectiva contra la segregació escolar; b) impulsar i repensar la xarxa d'equipaments culturals i cívics –mitjançant plans municipals d'equipaments; i c) una nova governança de la política cultural local.

Així mateix, s'ha d'aprofitar al màxim el potencial del govern local com a agent mobilitzador i connector del teixit social i la xarxa educativa local, l'espai públic i els equipaments cap a l'acció educativa. També impulsar serveis i instruments per a millorar l'èxit escolar i reduir-ne l'abandonament, com projectes d'innovació i transformació educativa. Per a fer-ho, un eina essencial que han d'impulsar els ajuntaments són les agendes educatives locals, arrelades en les necessitats, els reptes i les oportunitats del municipi i basades en el coneixement, la planificació i la participació de la comunitat. Les polítiques culturals locals han d'avançar igualment cap a nous models de governança, que incorporin una àmplia diversitat d'agents culturals, i que s'orientin a l'equilibri entre el desenvolupament i el foment de la creativitat, la creació cultural arrelada al territori i la promoció dels drets culturals, tant en l'accés i la pràctica cultural, com en la participació en l'elaboració de les polítiques. En aquest sentit la xarxa d'equipaments –biblioteques, centres culturals i cívics...– és un dels majors actius per a les polítiques culturals locals i s'han de repensar perquè siguin oberts, polivalents, diversos i arrelats al territori.

6

DRETS SOCIALS

Més enllà d'aquestes estratègies predistributives, com són els eixos residencial i educativocultural, en un context en què l'estructura social es torna més complexa i apareixen nous eixos de desigualtat, els municipis esdevenen una de les principals fonts de provisió de benestar. Les agendes locals han d'avançar cap al desplegament de sistemes de benestar local integrals i de reconstrucció i ampliació de drets socials i de justícia social:³⁰ igualtat, no discriminació i justícia de gènere; drets de la infància; prevenció i promoció de la salut; accés al treball; cures i nous usos del temps; drets energètics i d'habitabilitat... La crisi de la Covid-19 ha ampliat les desigualtats i ha agreujat alguns dels problemes preexistents, vinculats a la salut mental i emocional, a la precarietat residencial i laboral, o a la bretxa digital, entre d'altres qüestions.

La pandèmia ha posat en relleu la necessitat de recuperar i donar més valor a l'acció social pública i comunitària en diversos àmbits. Entre aquests els quals la inclusió social i el dret a les cures, que han de guanyar centralitat en el marc de les agendes locals i articular-se des de lògiques de proximitat, d'integralitat,

---

30 GOMÀ; UBASART (coords.). *Vidas en transición. (Re)construir la ciudadanía social*.

d'interdisciplinarietat i d'apoderament col·lectiu: calen dispositius i serveis que articulin l'acció pública i comunitària, enfocats a la prevenció i la promoció de l'autonomia, de la igualtat d'oportunitats i de la garantia de subsistència material i al reconeixement de les tasques de cures.

En un primer nivell s'han de reforçar les oficines o serveis locals de prestacions socials, acompanyant-ho d'una millora dels serveis socials que incorpori l'automatització i la robotització de processos, l'avaluació, capacitat predictiva i monitorització, que permetin alliberar professionals per poder avançar en les tasques d'acompanyament i suport social. També desplegar models que fomentin la inclusió, des de l'autonomia i l'empoderament, mitjançant la promoció de la inserció laboral i del treball protegit –empreses d'inserció i centres especials de treball– i l'impuls de sectors d'ocupació estable i de qualitat. Des de la perspectiva de gènere i interseccional, desplegar les polítiques i serveis dirigides a la justícia de gènere i, finalment, donar una major centralitat i reconeixement a les polítiques de cures a través de programes de visibilització, suport, acompanyament i formació a persones cuidadores, el foment de nous usos del temps i mesures de conciliació o serveis de suport a la criança –per exemple, iniciatives com el cangur públic o grups de suport.

Un dels principals valors de l'àmbit local és la seva proximitat; proximitat a l'hora de conèixer la realitat social, a l'hora de connectar l'acció pública amb l'acció comunitària i el tercer sector social, a l'hora d'intervenir a partir de les especificitats i necessitats de les persones i col·lectius concrets, i des de la transversalitat i integralitat de les polítiques.

No menys important: l'acció social ha de reforçar la seva dimensió comunitària. Les comunitats i els vincles socials, quan són forts i quotidians, són la base que permet la protecció i l'apoderament de les persones allà on més dificultats té l'administració pública per arribar-hi. Però alhora tenen la capacitat de reforçar la intervenció i els resultats de les polítiques públiques. De fet, en les crisis consecutives que s'han viscut en la darrera dècada, les comunitats i l'acció comunitària han estat font de defensa de drets, de resiliència i d'innovació social.³¹ En contrast, en els municipis i barris amb menys capacitat associativa i articulació comunitària s'han concentrat de manera més acusada els efectes perniciosos de les crisis i les necessitats socials. En aquest sentit, una feina fonamental de l'acció social local republicana en el segle XXI ha de ser la

---

31 Per exemple BLANCO; NEL·LO (eds.), *Barrios y crisis. Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña*. Més recentment, el projecte SOLIVID recull d'iniciatives solidàries i experiències d'innovació social en resposta a la crisi de la Covid-19: <www.solivid.org>.

d'afavorir, facilitar i acompanyar l'articulació associativa i comunitària en aquells territoris on són més febles –o no existeixen–, per a crear així condicions afavoridores de l'èxit de les intervencions publicocomunitàries.

Les polítiques també s'han de desestandarditzar, enfocar-se a donar resposta a les circumstàncies, necessitats i trajectòries personals. Amb tot, des del municipalisme republicà i les polítiques de benestar local també és necessari assumir noves escales i territorialitats que vagin més enllà dels límits municipals, des de perspectives redistributives i col·laboratives multinivell entre territoris i administracions, amb l'objectiu d'oferir respostes més eficaces, eficients i transformadores i revertir diferències de les capacitats d'intervenció entre municipis i les inequitats territorials.

7

S

CICLES DE VIDA

Les agendes socials locals també han de fer un salt definitiu en el reconeixement dels cicles de vida, més enllà de mirades adultocèntriques, i conjugar cures i protecció col·lectiva –per a aquelles persones i trajectòries més fràgils: gent gran, infància, dependència, amb cronicitat complexa o avançada...– amb el foment de l'autonomia, la participació i la coproducció.

Primer, les polítiques d'infància i adolescència han de ser prioritàries com a garantia de cohesió, d'igualtat d'oportunitats i de desenvolupament personal...³² Així, d'una banda, al centre d'aquesta agenda s'han de situar polítiques de cures i criança integrals i de base comunitària –per exemple, cangur públic o grups de suport a la criança–, la protecció d'infants i adolescents en situació de vulnerabilitat, la lluita contra la pobresa infantil, garantir l'alimentació saludable –servei i beques menjador–, serveis d'atenció socioeducativa, lluita contra la bretxa digital, serveis d'orientació i atenció a famílies... Igualment, seguint la perspectiva de «ciutat dels infants»,³³ afavorir la partici-

---

32 MAYORDOMO; MILLÁN, «Cinc –o sis– raons per invertir en la Infància i no seguir perdent el temps».

33 TONUCCI, *La ciutat dels infants*.

pació d'infants i adolescents en els àmbits que els afecten –per exemple, coproducció de serveis i equipaments, plans de joc a l'espai públic...– però també en la inclusió activa en els afers i espais comuns com a membres de la comunitat local a partir d'espais i òrgans de participació com els consells d'infants.

D'altra banda, el foment de l'autonomia, de l'emancipació i del desenvolupament de projectes de vida, especialment del jovent, en els àmbits de l'educació i la formació, l'ocupació o l'habitatge. La joventut és una etapa caracteritzada pels processos de transició –domiciliària, formativa, ocupacional– cada cop més caracteritzada per la incertesa i la precarietat. En aquest sentit les polítiques de joventut s'han de concentrar a generar certes en aquestes transicions i donar accés a eines que permetin a les persones joves emancipar-se de forma digna i desenvolupar el seu projecte vital al seu municipi.

El municipalisme ha de desplegar una agenda de polítiques, serveis i equipaments de joventut amb un marcat caràcter transversal –espai jove o similar com a recurs de les polítiques de joventut–³⁴ i alhora vincular-se amb altres serveis i equipaments –centres educatius i formatius, equipaments culturals i cívics... Entre les línies més rellevants d'una política de joventut local s'hi troben l'accés a la formació adequada i de qualitat i la transició laboral, l'accés a l'habitatge, la cultura i el lleure i la participació.

Primer, s'han de desplegar serveis d'orientació i acompanyament en els processos de transició educativa i de construcció d'itineraris educatius, així com en la transició laboral i l'accés a una ocupació digna. En aquest àmbit ha de ser clau l'aposta per la formació professional i la formació al llarg de la vida de qualitat i que donin resposta a les necessitats de l'entorn, a partir de l'anàlisi de necessitats i una participació activa dels ajuntaments i el teixit productiu en la planificació de caràcter territorial. Malgrat tot, l'abandonament escolar prematur i l'atur juvenil són dues grans problemàtiques a casa nostra. En aquest sentit, des dels governs locals també s'han de fer esforços en la prevenció de l'abandonament i la detecció i l'atenció a joves desocupats i que no segueixen cap itinerari formatiu. En aquest cas també és clau tenir en compte l'accés a les oportunitats formatives, particularment facilitant la mobilitat i promovent el transport públic o la mobilitat activa dels estudiants. Finalment, com veurem més endavant, els sectors econòmics essencials, el públic i l'economia social poden ser uns actors bàsics per a la creació d'ocupació de qualitat i amb impacte social, també pel que fa a una ocupació de qualitat per als i les joves.

---

34 L'Oficina del Pla Jove de la Diputació de Barcelona compta amb diverses guies sobre planificació i gestió d'equipaments juvenils. Vegeu: <www.diba.cat/joventut/equipaments>.

Segon, la transició domiciliària, si bé és un etapa essencial del pas cap a la vida adulta, és una de les més difícils –Catalunya presenta una de les taxes d'emancipació juvenil més baixes de l'entorn europeu–,³⁵ i font principal de desigualtats socials i territorials, així com també causa de múltiples fenòmens que prenen cos en ciutats i viles com per exemple la mobilitat residencial per raons econòmiques, el despoblament i l'envel·liment, la precarietat, la bretxa generacional...

Com ja s'ha dit anteriorment, les polítiques d'habitatge són un pilar del municipalisme republicà, i un dels col·lectius més vulnerables en aquest àmbit són precisament les persones joves. Per tant, és fonamental desplegar polítiques –directes i indirectes– per facilitar l'accés a l'habitatge assequible i digne, particularment en la primera emancipació, mitjançant la mobilització i creació d'habitatge de lloguer assequible –públic o protegit– i també l'impuls de formes de tinença alternatives –cooperatives, masoveria urbana...– i projectes d'habitatge dotacional destinades a l'emancipació juvenil.

En tercer lloc, des d'una perspectiva republicana el municipalisme ha de fomentar la construcció d'autonomia i ciutadania crítica. En aquest sentit és cabdal crear espais i processos de participació que promoguin la cocreació i coresponsabilització dels i les joves –per exemple, pressupostos participatius, gestió cívica o cogestió d'equipaments, o un consell local de joventut–, i fomentar el teixit associatiu i els moviments juvenils locals. En aquest àmbit també són essencials la cultura i el lleure a partir de polítiques dirigides a garantir l'accés, la participació i la pràctica cultural juvenils, i per fomentar models i espais de lleure alternatiu i saludable, espais d'oci segurs i lliures de discriminacions i violències.

Finalment, en els països occidentals l'envel·liment de la població i la transició demogràfica són un dels majors reptes actuals i de cara al futur. Els canvis demogràfics i generacionals requereixen una actualització de les polítiques, dels recursos i dels equipaments. Per tant, és necessari en primer lloc establir mirades estratègiques que marquin les necessitats i prioritats en cada territori.

Des de les administracions locals s'haurà de fer front a aquest fenomen amb aquells recursos i eines disponibles més adequades, amb serveis integrats i integrals, de proximitat i des de l'acció comunitària, i amb la inclusió i participació de la perspectiva de les persones grans. Les polítiques locals en aquest àmbit s'han de reconfigurar per basar-se en el reconeixement de la diversitat de l'envel·liment, la promoció de l'autonomia

---

35 CASCANTE, «La taxa d'emancipació juvenil marca mínims a Catalunya amb un 17%».

personal, la lluita contra la soledat i l'envelliment actiu.³⁶ Això passa pel disseny de polítiques i serveis d'envelliment autònom, actiu i saludable que garanteixin l'autonomia personal i l'envelliment a casa o en entorns de proximitat –diversificant i personalitzant serveis d'assistència domiciliària i teleassistència, serveis de menjar a domicili, centres de dia, adaptació dels habitatges...– però també fomentant instruments de suport comunitari i vincles de proximitat als barris que permetin desenvolupar projectes de solidaritat intergeneracional i evitar la soledat no desitjada. En aquest sentit han de ser elements centrals el foment de recursos com els habitatges dotacionals o les cooperatives d'habitatge sènior. Així mateix, promoure l'autonomia i la llibertat per tal d'encarar el final de vida segons els principis, valors i desitjos de cada persona.³⁷

Alhora, cal avançar en models d'atenció personalitzada i adaptades a les necessitats diverses de les trajectòries i projectes vitals particulars, a partir de la participació i la planificació conjunta amb usuaris i famílies i serveis de suport a les persones cuidadores. I, en darrera instància, desenvolupar models d'atenció integral incorporant la transversalitat en les polítiques –habitatge, urbanisme...– i amb enfocament en la prevenció i la inclusió social –per exemple a través de l'educació i cultura al llarg de la vida, la prevenció i promoció de la salut...

---

36 MARTÍ-COSTA; ROSETTI, «Construir ciudadanía a lo largo de la vida: envejecimiento y nuevas políticas públicas».

37 En aquest sentit, la planificació de les decisions anticipades, com el document de voluntats anticipades, són eines a divulgar entre la població per tal que la mort deixi de ser un tabú, oferint el recolzament individual i familiar necessari en el lloc on la persona vulgui morir.

8

CIUTADANIA I DIVERSITAT

Un altre àmbit ineludible d'ampliació de drets és el de les persones migrades i racialitzades, i el reconeixement intercultural de la nostra societat i comunitats locals. Els processos migratoris internacionals són intrínsecs en les societats; ara bé, a casa nostra a principis del segle XXI es van donar a molta velocitat i amb un gran volum de persones, cosa que ha fet que la nostra societat s'hagi tornat més complexa i diversa i, donats els fenòmens que intensificaran la mobilitat global, la diversitat definirà cada vegada més les generacions futures.

L'àmbit local, com a primera administració de proximitat i on es donen la major part de relacions quotidianes, ha de tenir un paper clau en la construcció d'una societat inclusiva i cohesionada, que s'ha de construir sobre la base del principi de ciutadania –local– entès com el reconeixement i la inclusió de totes aquelles persones que formen part de la comunitat local a partir de l'accés i l'exercici de tots els drets socials i polítics, el que entenem com a dret al municipi. En última instància la construcció de comunitat, de cohesió i d'identitat local ha de derivar d'aquests drets de ciutadania local.

Així, des de l'acció política i l'administració local s'han de desplegar polítiques antiracistes i instruments de construcció i de promoció de drets de ciutadania

local, tant des d'una dimensió material –serveis accessibles, rendes, habitatge, treball...– però també des d'una dimensió simbòlica, a partir del reconeixement de les persones migrades i racialitzades com a part de la comunitat local. Aquestes polítiques també han d'incorporar la perspectiva de gènere i interseccional, que, a més, tinguin en compte la intersecció en les persones migrades i racialitzades dels altres eixos de desigualtat, com el gènere o la classe.

Primer, garantir la igualtat en l'accés i l'ús de serveis públics i béns –educació i formació, habitatge, salut, treball...–, que alhora demana una millora generalitzada d'aquestes polítiques i serveis perquè siguin realment integradores. L'empadronament és un mecanisme bàsic amb què compten les administracions locals per garantir aquest accés a serveis, i és una obligació legal dels ajuntaments empadronar a totes les persones que viuen al municipi. Per tant, les polítiques d'empadronament actiu i àgil de totes les persones residents al municipi són un instrument clau per a la construcció de la ciutadania local. Més enllà de les polítiques i els serveis bàsics, s'ha d'avançar cap a un model de serveis específics –com el servei d'acollida– integrals, flexibles i personalitzats, per atendre a les necessitats específiques de cada persona, i garantir especialment l'acolliment lingüístic i l'assoliment del català com a eina de cohesió.

El marc estatal normatiu vigent de regularització és molt restrictiu i fomenta situacions de vulnerabilitat, de precarietat i d'abús en l'accés al treball, a la sanitat universal, a l'educació i formació, a l'habitatge... L'administració local, per la seva naturalesa propera i per la seva capacitat de coneixement de la realitat en el seu territori, pot ser un actor important per articular alternatives ocupacionals, formatives i econòmiques, que allunyin les persones dels cercles de precarietat i discriminació, en coordinació i col·laboració amb els actors de l'economia social i el cooperativisme del territori per generar oportunitats d'ocupació i regularització per a les persones migrades.

Avui, unes societats cada vegada més plurals fan necessari el reconeixement d'aquesta diversitat, i construir i transformar les comunitats, a partir de principis antiracistes i d'interculturalitat que afavoreixin i facin possible la inclusió social, el reconeixement cultural i la igualtat política a partir de la interacció, la convivència, la construcció col·lectiva i els aprenentatges mutus. En aquesta direcció van les actuacions per fomentar la convivència i la interacció entre grups, obrint les institucions, els equipaments i l'espai públic a tota la població. L'espai públic i els equipaments són un àmbit clau per a aquests objectius: és en aquests espais on sorgeixen pràctiques de ciutadania i convivència, i on es visibilitza la diversitat. Per tant, una política essencial ha de ser el disseny i la gestió de l'espai públic i els equipaments oberts i accessibles a tothom;

crear espais mixtes, basats en interessos comuns de la comunitat local i on tothom s'hi senti representat i, per tant, també afavorint la participació en la presa de decisions.

L'aprofundiment en els drets polítics també ha de ser un pilar de la ciutadania local. En aquest sentit és important la inclusió en espais i processos de participació en projectes col·lectius –de ciutat, de barri, de carrer– o diàlegs ciutadans sobre problemàtiques compartides,³⁸ amb una mirada interseccional que vagi més enllà de l'origen de les persones, perseguint per la seva pertinença a la comunitat local. El foment de la participació política, així com la inclusió i la convivència en la infraestructura social, demana una administració local capaç d'identificar i de construir vincles sòlids i estables amb interlocutors comunitaris, entitats i lideratges informals, o mediació intercultural, però també incorporar els principis de ciutadania local i interculturalitat en el si de l'administració i dels servidors públics.

Finalment, el govern i l'administració local han d'assumir un lideratge per promoure la ciutadania local, tant en la pràctica de la gestió diària, com també en la dimensió simbòlica i discursiva, particularment en la lluita contra el racisme, la discriminació i els rumors. En aquesta direcció van estratègies i eines com les campanyes i xarxes antirumors, l'ús del llenguatge en la comunicació institucional i el posicionament clar per part de les institucions públiques respecte als valors de l'antiracisme, la igualtat de tracte i la no discriminació.

En suma, el municipalisme republicà s'ha de definir per la seva acció en la reconstrucció i l'aprofundiment de l'Estat del benestar local. Per a fer-ho el municipalisme pot prioritzar: a) les polítiques de cures, molt especialment en la primera infància; b) el foment de l'acció comunitària; c) programes i serveis integrals de foment de l'autonomia de la gent gran –assistència domiciliària, vincles comunitaris, envelliment actiu, educació al llarg de la vida– i de l'emancipació juvenil –orientació educativa i ocupacional, co-gestió i pressupostos participatius, habitatge juvenil–; d) les polítiques d'empadronament actiu i e) models de treball transversal i interseccional de la «salut en totes les polítiques».

I, en termes generals, ampliar i consolidar drets socials a partir de la centralitat dels serveis i recursos, integrals i de proximitat, per a la inclusió social –garantia de rendes i inclusió laboral–, el reconeixement i suport a les tasques de cures i estratègies per fomentar i acompanyar l'acció comunitària. També, i especialment després de la pandèmia, el municipalisme ha d'assumir un paper renovat en les polítiques de salut, amb

---

38 Un exemple és la iniciativa dels diàlegs ciutadans del districte de Mörsil al municipi d'Åre, a Suècia. Veure <www.participate.oidp.net>.

perspectives més àmplies i una acció integral que posi el focus en l'abordatge comunitari i l'atenció sociosanitària –plans de salut comunitària, coordinació de serveis socials i sanitaris...– i les polítiques de prevenció i promoció de la salut –física, emocional i mental. D'altra banda el municipalisme republicà ha de fer una aposta clau pel reconeixement de la diversitat dels cicles de vida, és a dir: polítiques d'infància –cures i criança; lluita contra la pobresa infantil; plans de joc; consells d'infants...–; joventut –equipaments i serveis joves integrals; serveis d'orientació educativa i ocupacional; habitatge jove; mecanismes de participació i cogestió; lleure alternatiu i oci segur...– i persones grans –polítiques i serveis d'envelliment autònom; suport comunitari per abordar la soledat no volguda; habitatge dotacional o cooperativisme sènior; educació i cultura al llarg de la vida... Finalment, el reconeixement i garantia del dret a la ciutadania local per a les persones migrades i racialitzades a partir de l'empadronament, els serveis d'acollida –integrals, flexibles i personalitzats–, les oportunitats ocupacionals en l'economia social i solidària, el foment de la participació política i comunitària i la lluita contra el racisme, la discriminació i els rumors.

9

BENESTAR I SALUT

La pandèmia de la Covid-19 també ha tingut un gran impacte sobre la salut física, mental i emocional de les persones. Ha servit per fer encara més evident la necessitat d'incorporar mirades integrals a la salut i la importància de la coordinació i la col·laboració dels diversos agents públics i comunitaris.

Les polítiques de benestar i salut han de tenir un pilar essencial en el món local i en la proximitat, des de les perspectives de prevenció, de promoció, de protecció i de cura. En aquest sentit, la responsabilitat del món local inclou tant competències obligatòries de protecció i control sanitari, com les polítiques de protecció, de prevenció i de promoció de la salut amb una mirada àmplia. Per tant, en primer lloc, l'actuació municipal ha d'anar dirigida a serveis i programes de prevenció i promoció de la salut física, mental i emocional i de foment de la vida activa i saludable a través de programes de formació i activitats educatives –en àmbits com la salut emocional i mental, l'exercici físic, l'alimentació, l'educació i la salut menstrual, la sexualitat, el consum de drogues...– i la corresponsabilització i participació de la ciutadania en espais i òrgans com els consells municipals de salut. Clarament en aquest àmbit el govern local també ha de desplegar polítiques en l'àmbit de l'esport, sobretot a partir de la capacitat de l'administració propera per

donar visibilitat i connectar l'esport i l'oferta d'activitats físiques que es fa al municipi –per part d'entitats, clubs, equipaments esportius i centres educatius...–, i fomentar-la i fer-la accessible a tota la ciutadania, molt especialment als infants, adolescents i joves –més enllà de l'horari lectiu i també com a eina d'inclusió social–, així com promocionar l'activitat física i l'envelliment actiu de la gent gran, l'esport inclusiu i accessible i l'esport femení. Per a fer-ho, els ajuntaments han de garantir tant uns equipaments esportius accessibles, inclusius, plurals i de proximitat com també fomentar l'activitat en altres espais i equipaments públics –parcs, circuits de salut, patis escolars...–, complementant les seves activitats.

Més enllà, la salut –i les desigualtats en aquest àmbit– està en gran mesura determinada per tot un conjunt de factors –els determinants de la salut– que van més enllà de la biologia humana, com poden ser l'educació, la classe social, les condicions laborals, l'entorn residencial i físic o el gènere. En aquest sentit, l'acció local en aquesta matèria s'ha de fer des de la mirada de la «salut en totes les polítiques», és a dir, integrar els efectes i condicionants sobre la salut en totes les actuacions públiques. Per a fer-ho l'abordatge d'aquest àmbit requereix la coordinació i la col·laboració de les diferents àrees i departaments de l'administració local.³⁹

De nou, la pandèmia també va fer més evident que mai el valor de l'acció comunitària, així com la importància de l'atenció socio sanitària i la necessitat de coordinació multinivell. En aquest sentit, en l'àmbit local és necessari avançar en l'abordatge comunitari de les necessitats de salut i benestar, començant per la incorporació de la mirada comunitària en l'elaboració de plans de salut local. També, la connexió i coordinació entre serveis i equipaments sanitaris i socials per a la detecció, el seguiment i l'atenció a persones en situació de vulnerabilitat, exclusió, sensellarisme, aïllament... En aquest sentit, cal no duplicar serveis i si cohesionar i optimitzar els existents. Alhora, és important la coordinació entre les diverses administracions. Així, des d'una perspectiva multinivell, és necessari un paper actiu de l'administració local a l'hora de coordinar-se amb els actors supramunicipals, particularment l'Agència de Salut Pública i les delegacions territorials.

---

39 DIPUTACIÓ DE BARCELONA, *L'acció interseccional en salut*.

10

DRETS I BENESTAR DELS ANIMALS

Un dels avenços més trencadors en el pensament polític contemporani ha estat la denúncia del tracte discriminatori que han patit històricament els animals no humans en les nostres pràctiques socials i polítiques. Els animals, però, són éssers sentents, amb capacitat d'experimentar patiment i gaudi i, per tant, amb agència i benestar propis. Davant d'aquesta situació, s'ha defensat la necessitat de reconèixer plenament els seus interessos com a part constitutiva del bé comú i, en conseqüència, que existeix l'obligació de tenir-los en compte en el disseny de les nostres polítiques públiques.

Aquesta defensa política dels animals s'ha d'entendre com a part indestriable del republicanisme i el seu ideal de llibertat com a no dominació. Des d'una perspectiva republicana tenim la tasca de reflexionar sobre quin és l'escut institucional amb que cal protegir-los per tal de garantir els seus drets, així com sobre quines són les polítiques justes per a promoure el seu benestar.

Les polítiques locals són cabdals per tal de construir unes institucions que protegeixin els drets i promoguin el benestar dels animals. Els municipis i

els altres ens locals són el primer nivell de governança que afecta a tres grans grups d'animals: els animals de companyia; els animals urbans i periurbans; i els animals emprats per a entreteniment.

És necessari repensar les polítiques locals reconeixent els animals de companyia i els animals urbans com a veïns dels nostres municipis, acomodant les seves necessitats en les diferents polítiques sectorials. Cal reconèixer el vincle mutu de cures i afectes que uneix els animals de companyia amb els humans que tenen la responsabilitat sobre ells i els han acollit a la seva llar. Aquests vincles poden perillar, per exemple, en persones d'edat avançada o en risc d'exclusió social. Des de l'àmbit municipal, cal portar a terme polítiques actives que adrecin aquestes situacions.

Alhora, un municipalisme republicà ha d'admetre que hi ha situacions en que es pot donar un conflicte d'interessos entre animals urbans o periurbans i éssers humans, en ocasions posant en risc béns importants dels éssers humans o d'altres animals, la sanitat urbana, la seguretat vial o una activitat econòmica. En aquests casos de conflicte, és necessari ponderar els interessos en joc i només frustrar-los quan sigui necessari, de manera proporcional i el menys lesiva possible. Des d'una posició republicana es poden admetre les polítiques letals com a últim recurs, però no com un instrument habitual. En aquest sentit, polítiques de control poblacional ètic de gats comunitaris o de control dels coloms mitjançant pinso contraceptiu, són models a estendre a altres grups d'animals urbans i periurbans.

Juntament amb aquestes categories, és comú als nostres municipis que encara persisteixi l'ús d'animals per a entreteniment. En són exemples els parcs zoològics i els aquaris, les festes amb bous i les festes amb animals als que s'obliga a tirar d'un vehicle. La regla general, des d'una posició republicana, és que aquestes activitats són injustes i, per tant, inadmissibles, quan resulten incompatibles amb el ple respecte als drets i benestar dels animals utilitzats.

El canvi real en aquestes polítiques també s'ha d'acompanyar de canvis en les institucions locals: regidories dedicades als drets i al benestar dels animals, formació i sensibilització dels cossos policials o ampliar les competències de les sindicatures de greuges locals per incorporar al seu mandat la protecció dels animals.

En síntesi, un municipalisme republicà ha de prendre's seriosament els interessos dels animals no humans com a part del bé comú, tenint-los plenament en compte en les seves polítiques. Això exigeix: a) reconèixer els animals de companyia i urbans com a veïns de ple dret i destinataris de serveis i polítiques municipals;

b) en els casos de conflicte amb els animals urbans i periurbans, frustrar els seus interessos només quan sigui necessari, de manera proporcional i el menys lesiva possible; i c) reformar o abolir tot ús d'animals per a entreteniment incompatible amb els seus drets i benestar.

IT

DESENVOLUPAMENT ECONÒMIC LOCAL

Aquest recorregut del municipalisme enfocat al benestar de les persones i al desenvolupament sostenible també s'han de traslladar al model de desenvolupament econòmic local. Si bé no es tracta d'una competència pròpia, els ajuntaments han desplegat tradicionalment polítiques de desenvolupament econòmic local (PDEL). Tanmateix, el disseny i la implementació d'aquestes polítiques molts sovint han respost a recursos finalistes per part d'administracions superiors, amb poc marge de maniobra per desenvolupar estratègies pròpies enfocades en les necessitats del territori, i molt basades en la pràctica i la reproducció d'experiències prèvies, però amb poca base teòrica, planificació i avaluació dels seus impactes. En aquest sentit, l'evolució d'aquestes polítiques en el nostre context ha seguit unes dinàmiques particulars, en les quals primer es van prioritzar dinàmiques enfocades a l'encaix de l'economia urbana o local en l'economia global: situant el territori com a plataforma de l'economia global i per a l'atracció de capitals o, més recentment, un desenvolupament endogen enfocat a projectar valors locals cap a l'economia global, amb un fort pes del paradigma emprenedor.

En l'actualitat, cada vegada es fan més evidents els riscos i els límits socials i ecològics d'una economia urbana que situa la ciutat com a plataforma de multi-

nacionals i capital financer internacional, basada en dinàmiques de bombolla –immobiliària, turística...– o de macroprojectes i grans infraestructures amb cicles de creixement molt curts i que, en última instància, generen ocupació de baixa qualitat i baixa estabilitat, més precarietat i majors desigualtats, així com externalitats per a l'Estat del benestar, la gestió urbana i els objectius ambientals; en definitiva un model de creixement insostenible en termes socials i ambientals.

En contraposició, el municipalisme ha d'incorporar noves perspectives i models en les polítiques de desenvolupament locals, cap a una economia al servei de les persones i el bé comú, i una economia més plural –economia pública, economia social i solidària, economia de les cures, economia verda i circular... En concret, el municipalisme pot avançar en estratègies de desenvolupament econòmic alternatives, que posin al centre la generació de benestar i teixit relacional; una economia més resilient, diversificada i creadora d'ocupació de qualitat; connectada a les necessitats del territori i, a partir d'aquesta proximitat, una economia productiva i del coneixement connectada a l'economia global.

Des d'aquesta perspectiva, i particularment en l'àmbit local, són referents les experiències al País Basc i, molt especialment, les noves aproximacions de l'economia fonamental –*foundational economy*– i de la creació de riquesa comunitària –*community wealth building*– que ja implementen diverses autoritats locals, sobretot a Anglaterra, Escòcia i Gal·les.⁴⁰ Aquests enfocaments aposten per una economia basada en la satisfacció de les necessitats essencials de la vida quotidiana de la població. Una economia que proporciona les infraestructures necessàries per garantir el benestar i seguretat de la població, i que a més són font d'ocupació de qualitat. Es tracta, doncs, de posar el focus del desenvolupament local en aquells sectors més bàsics que conformen l'economia: béns i serveis essencials i de consum col·lectiu com la salut, la qualitat ambiental i la descarbonització, les cures, l'educació-lleure-cultura, l'habitatge assequible i la rehabilitació, la qualitat i la seguretat alimentària –en la producció i la distribució–; i els serveis i les infraestructures bàsiques com l'abastament d'aigua, el sanejament, l'energia accessible i sostenible, el transport públic o les telecomunicacions i la connectivitat digital.⁴¹

---

40 Existeixen diverses institucions que difonen aquest nou model. Podeu consultar els seus espais web, que compten amb recursos i guies específiques: Center for Local Economic Strategies <www.cles.org.uk>; el New Economics Foundation <www.neweconomics.org>; o el col·lectiu Foundational Economy <www.foundationaleconomy.com>.

41 El projecte «polítiques marca» d'Esquerra Republicana recull algunes iniciatives innovadores en aquesta direcció, per exemple: la remunicipalització del servei de neteja a Figueres, l'empresa comarcal d'aigua Onaigua a Osona, l'obrador compartit de productes làctics a Alps, la moneda local a Sant Feliu de Llobregat o la dinamització del sector agrari a Manresa. Veure <www.municipals2023.esquerrarepublicana.cat>.

L'administració pública ha d'esdevenir un actor facilitador, que coopera, col·labora i dona suport –amb recursos, infraestructures i actius infrautilitzats– a iniciatives comunitàries i a la ciutadania en el disseny i la provisió d'aquests serveis i béns essencials, incorporant-hi les seves necessitats, experiències i coneixements.⁴²

Més enllà de l'enfocament en els sectors essencials, l'objectiu d'aquest canvi de model seria garantir el desenvolupament econòmic del conjunt de la comunitat, en contrast amb models extractius i especulatius. D'una banda, garantint la circulació de les rendes dins del territori mitjançant, principalment, una compra i contractació pública innovadora que incorpori criteris de transformació socioeconòmica –a partir de criteris i clàusules de contractació social i ambiental, i contractes reservats– i implicant en aquests models de compra pública a altres institucions rellevants del territori –*anchor institutions* com universitats, consorcis de serveis...–; però també altres instruments com les monedes locals per circular i estimular l'economia local, nous instruments i actius financers a nivell territorial per fer inversió local... D'altra banda, fomentant una economia i uns mitjans arrelats al territori, de proximitat, més democràtics i plurals i que, clarament, no només incorporin aquest component social i la cooperació i la col·laboració entre actors del territori, sinó també els objectius de la transició verda o la innovació tecnològica i la digitalització. En aquest cas, l'economia social i solidària i el cooperativisme, amb una llarga tradició a Catalunya, han de ser un actor central en la construcció d'aquest model de desenvolupament econòmic local, també en sectors estratègics. Igualment, seran necessaris processos per recuperar el control públic i democràtic de serveis i infraestructures essencials; uns processos que alhora que construeixen sobirania local, fomenten una economia més resilient.

El comerç local és un valor a protegir i fomentar i té una doble funció, social i com a motor econòmic. El model de teixit comercial també determina factors com la seguretat, el suport comunitari, el model de mobilitat i l'ús i manteniment de l'espai públic. L'objectiu és fomentar el model d'eixos comercials de proximitat i mercats municipals, en contraposició al model de centres comercials i grans superfícies. Per a fer-ho, l'administració local ha de desplegar eines dirigides a fomentar i afavorir l'accés a locals comercials –lloguers públics, *shop testers*, vivers comercials...–, la lluita contra el desert comercial o l'adaptació d'eixos comercials, la digitalització del sector, l'associacionisme comercial, la vinculació del teixit comercial local amb la producció local...

Finalment, és essencial avançar en la capacitat de l'administració local de planificació i avaluació de les polítiques de desenvolupament econòmic; anar més enllà de la reproducció i la gestió de polítiques supramunicipals.

---

⁴² ESF, *La economía fundamental: contribuyendo al bienestar de la ciudadanía*.

pals i desplegar instruments que permetin dissenyar estratègies pròpies i adaptades –planificació estratègica, recursos i capacitat institucional local, observatoris o agències que generin coneixement, evidència i capacitat d’innovació... En aquest sentit també és important incorporar en la definició de l’estratègia i el model de desenvolupament local tots els actors econòmics rellevants però amb una mirada àmplia, que incorpori agents econòmics tradicionals, pimes, autònoms, teixit comercial i cooperatiu i també teixit veïnal, associatiu i comunitari. Així mateix, la consolidació i la dinamització d’aquesta àmplia xarxa de l’economia local pot ser una font important per detectar necessitats i generar projectes col·laboratius de proximitat, de reactivació econòmica en sectors essencials, generadors d’ocupació de qualitat, i de foment de l’economia social i solidària.⁴³

En últim terme, i més enllà d’aquests pilars del desenvolupament local, és necessari fer el salt d’escala –comarcal, metropolitana...– per a altres instruments i polítiques que tradicionalment han entomat els governs locals –programes i espais d’emprenedoria i viviers d’empreses, serveis d’ocupació...– però, especialment, la creació d’agències de desenvolupament econòmic i la planificació i gestió d’eixos i polígons d’activitat econòmica (PAE). També cal destacar-hi la participació de les administracions locals i supralocals en els sistemes d’innovació regional i les polítiques de reindustrialització.⁴⁴ Avançar cap a models productius d’alt valor afegit i de qualitat ocupacional, de sectors estratègics vinculats a la transició ecològica i acompanyant cap a models industrials verds i sostenibles. Així mateix, s’ha de crear les condicions necessàries per fomentar la recerca, la innovació i la digitalització, incentivar la cooperació i l’intercanvi d’aquests sectors i identificar i desenvolupar projectes tractors. En aquesta línia els ajuntaments tenen a la seva disposició la millora en la planificació i la gestió del sòl industrial i l’actualització dels models de polígons d’activitat econòmica –millorant infraestructures, serveis, connectivitats– i fer-ho, sobretot, des de la perspectiva del desenvolupament regional –metropolità, comarcal... Un altre àmbit bàsic en aquest sentit és el formatiu, en el qual els governs locals també han d’intervenir decididament en la planificació de l’oferta –formació professional, formació professional dual, formació d’adults i ocupacional...– des del coneixement del territori i en cooperació i diàleg amb els sectors productius, des de una perspectiva regional amb la col·laboració entre municipis i altres actors institucionals.

En resum, les polítiques de desenvolupament econòmic local s’han d’enfocar prioritàriament: a) a fomentar, activar i acompanyar als sectors econòmics locals al servei de les persones i del bé comú –producció i

---

43 En aquesta direcció veieu el projecte *comunalitats urbanes* de la Generalitat de Catalunya <www.comunalitats.cat>.

44 Per una reflexió actual sobre les polítiques industrials a Catalunya podeu consultar el número 44 de la revista *Eines (Re)industrialitzar el país*.

distribució d'alimentació, salut i cures, gestió i qualitat del medi ambient, habitatge digne, descarbonització i transició energètica, serveis públics bàsics, transport públic, educació i cultura, telecomunicacions, el cooperativisme i l'economia social i solidària, el comerç local i de proximitat...—; b) a assumir un rol actiu en l'economia a través de la remunicipalització de serveis i la compra i la contractació pública innovadores, socials i ambientals; i c) a fer un salt d'escala supralocal, molt especialment en àmbits que requereixen perspectiva i planificació regional com la creació d'agències i l'elaboració d'estratègies de desenvolupament econòmic i innovació, la planificació de la formació professional, i la planificació i gestió de PAE.

12

PREVENCIÓ I SEGURETAT

Un altre àmbit en el qual el municipalisme republicà i d'esquerres ha d'assumir un lideratge renovat és el de la seguretat i la prevenció. La política de seguretat no es pot deixar en mans de discursos i projectes conservadors i/o reaccionaris, i tampoc assumint els models de caràcter reactius o repressiu més generalitzats, que tendeixen a *securitzar* les relacions de convivència.

La seguretat és un àmbit d'intervenció molt complex; en poques polítiques públiques s'actua tant a partir de les percepcions i les emocions, i encara és poc comú dissenyar polítiques de seguretat i de prevenció a partir de l'evidència. La definició d'inseguretat que es fa –i depenent de qui la fa i de com es gestionen les dades i la informació– té una incidència directa sobre el tipus de política. En aquest sentit, la inseguretat és una construcció social molt complexa, construïda sobre fets objectius però en gran mesura sobre percepcions amb orígens molt diversos –cicles de notícies, rumors...– i respecte a fenòmens i situacions també molt diferents i canviants –sovint problemàtiques socials no vinculades directament amb fets delinqüencials: conflictivitat social, disputes veïnals, condicions de l'espai públic, pobresa, sensellarisme... Generalment, aquestes qüestions de caràcter més subjectiu són les que donen peu a la implementació de les polítiques

de seguretat i, per tant, no podem abordar de la mateixa manera i amb les mateixes eines tots els factors que contribueixen a la percepció d'inseguretat.

A casa nostra, donat el marc legal vigent i les competències, no s'ha desplegat un model concret de seguretat local, fet que provoca que a cada lloc s'abordi aquest àmbit a partir dels recursos disponibles, els interessos i els equilibris de poder, a més de definicions d'inseguretat de cada territori. Tot i això, la tendència general ha tendit a reproduir models clàssics de caràcter reactiu, així com models preventius però de caràcter més repressiu –sovint també poc efectius– com la prevenció situacional –intervencions i instal·lacions en espais per prevenir fets delictius, com per exemple càmeres de seguretat– o la tolerància zero –intervenció sobre qualsevol mínim desordre o infracció. A aquests models se li han sumat alguns intents i experiències de caràcter comunitari, però que en tots cas han sigut suplementaris dels models anteriors.

Una política progressista de seguretat local ha d'incorporar mirades alternatives a la inseguretat i a la prevenció, i desenvolupar models més inclusius de prevenció, basats en drets, i construïts, principalment, sobre: la reducció de desigualtats i la millora de les condicions de vida i del sentiment de pertinença; la creació i la gestió d'espais segurs que incorporin la perspectiva de gènere i a través de la incorporació de nous actors en la definició de la política, redistribuint la centralitat de la policia cap a altres actors.

Malgrat les limitacions de l'àmbit local, com a administració més propera és la primera en rebre demandes i a ser requerida a donar resposta a tota aquella diversitat de fenòmens i situacions que la ciutadania percep com a inseguretat. Des d'aquesta òptica més inclusiva i des de la perspectiva feminista, l'administració local pot actuar amb instruments i intervencions vinculades, en primer lloc, al disseny i la gestió de l'espai públic per fomentar-ne l'ús, la participació, la freqüentació i responsabilització de manera inclusiva, mixta, i que doni resposta a necessitats de col·lectius diversos. En definitiva, vetllar per una planificació urbana, un transport públic i un oci i lleure segurs per a les dones en particular i per al conjunt de la població en general.

També transformar les mirades sobre el conflicte a partir de la mediació i crear figures que incorporin aquestes tasques de mediació i d'acompanyament en l'espai públic –per exemple els serenos. En aquesta mateixa línia, incorporar eines i programes de mediació i gestió de conflictes de convivència en comunitats de veïns i edificis, els espais on es generen, en gran mesura, les percepcions d'inseguretat.

En una dimensió més simbòlica, aquests models han d'incorporar la prevenció i la lluita contra la discriminació, l'estigma i les seves narratives –en totes les seves dimensions– i, en última instància, fomentar relacions entre grups diversos. Amb tot, aquesta mirada també ha de tenir en compte les dinàmiques complexes sobre les percepcions i els sentiments d'inseguretat, els rumors, les agendes i els cicles de notícies i, per tant, és clau gestionar la informació, les dades i la comunicació respecte d'aquest fenomen complex –dades delinqüencials, percepció d'inseguretat...– tant amb mitjans de comunicació com amb la ciutadania.

En última instància, no s'ha de deixar la política de seguretat a la gestió de les percepcions i la immediata; és necessari planificar-la i dissenyar-la sobre el coneixement i l'evidència. Per a fer-ho, els ajuntaments compten amb els plans de seguretat local, que han de facilitar la prevenció a partir de diagnòstics o auditories de seguretat –també amb metodologies qualitatives que integrin la mirada de gènere i interseccional–, fomentar la coproducció, la transversalitat i la coordinació entre actors, la ordenació i prioritització d'objectius i intervencions i la racionalització de la gestió.

En conclusió, el municipalisme republicà ha d'implementar un model propi de prevenció i seguretat. Aquest model ha de passar prioritàriament per: a) dissenyar i planificar una política de seguretat basada en el coneixement a través del pla local de seguretat; b) desplegar eines de prevenció amb visió de gènere i serveis de mediació i de gestió de conflictes i c) incorporar nous actors en els instruments i espais de planificació de la política de seguretat, reequilibrant els pesos dels actors que tradicionalment han definit aquestes polítiques.

13

URBANISME

L'urbanisme ha de ser una eina de transformació essencial del municipalisme republicà, un element estratègic i central del municipalisme, que situï la persona al centre de les polítiques d'urbanisme i de planejament. Aquest model s'ha de fonamentar en quatre pilars bàsics: el desplegament de tot el potencial dels instruments de planejament territorial i urbanístic que desenvolupi el model de ciutat compacta i multifuncional; la prioritització de les polítiques de regeneració urbana i millora de barris; un urbanisme que fomenti la cohesió social i garanteixi el «dret a la ciutat»,⁴⁵ per a tothom i en tot moment; i la integració de les lògiques urbanes amb les ambientals per a uns entorns urbans sostenibles i saludables.

En primer lloc, és essencial situar al centre i aprofitar el màxim potencial dels instruments de planejament territorial i urbanístic –particularment els instruments de caràcter supramunicipal com plans directors urbanístics⁴⁶ o plans territorials

---

45 Aquest concepte usat per autors com Henri Lefebvre o David Harvey fa referència, no només al dret d'habitar la ciutat i fer-ho de manera digna, sinó a la implicació en la construcció i la reapropiació col·lectiva dels espais comuns urbans. Per exemple: LEFEBVRE, *El derecho a la ciudad*.

46 Per exemple, l'aprovació –inicial, en el moment de redacció d'aquest document– del PDU Metropolità és un pas endavant històric en aquest sentit, ja que actualitza el pla vigent des del 1976 i supera

i sectorials— al servei de la xarxa densa de ciutats i del desenvolupament urbà policèntric, del foment de la ciutat compacta, complexa i multifuncional. Una visió que també ha de ser aprofitable per a totes les tipologies de municipis d'arreu del país, sigui quina sigui la seva mida. Una planificació que reverteixi models de creixement urbà dispers, segmentat i monofuncional, que racionalitzi i restringeixi espais especialitzats —centres comercials, polígons...—, que fomenti instruments de regulació i de gestió d'activitats amb gran impacte sobre l'espai —plans d'usos, taxes...— i, en definitiva, que des d'una mirada republicana depassi la imposició d'usos i l'apropiació privada de l'espai. Un planejament enfocat a la solidaritat entre territoris i la cohesió social i territorial. Que permeti reduir les desigualtats i la segregació per mitjà de l'accés a l'habitatge, als equipaments i als serveis de proximitat, a l'espai públic de qualitat i l'espai verd i natural; que fomenti la connectivitat mitjançant la mobilitat activa i sostenible, així com també la protecció dels espais naturals i agraris, la millora de connectivitat ecològica i les funcions ecosistèmiques i l'ús sostenible dels recursos. Cal apostar per la planificació urbana integral com a eina estratègica i metodològica per a dur a terme la transformació de les ciutats i viles, a través de principis de sostenibilitat, integralitat i participació. En aquest sentit, els governs locals han d'elaborar plans integrals i participatius com a full de ruta per als propers anys, i que alhora els permeti homologar els seus projectes a nivell internacional i europeu.

Per la seva importància, aquests processos de planejament han de comptar amb un paper actiu dels municipis, tant en la seva execució per mitjà dels instruments urbanístics municipals, com amb la seva participació activa en els òrgans urbanístics i, de manera molt especial, amb una participació real de la ciutadania, que vagi més enllà dels mecanismes d'informació pública previstos en la normativa; una planificació oberta⁴⁷ i des de baix, basada en l'experiència quotidiana i les necessitats diverses de les persones que l'habiten.

El model de desenvolupament urbà també ha de reenfocar-se, passar de models de creixement i expansió a la prioritització de les polítiques de regeneració, rehabilitació i reciclatge i la recuperació i valoració del patrimoni arquitectònic. Un àmbit especialment rellevant i una gran oportunitat que obre la legislació és la recuperació de les polítiques de millora de barris,⁴⁸ per intervenir de manera prioritària sobre aquells territoris

---

alguns bloquejos històrics.

47 SENNET, *Construir i habitar. Ètica per a la ciutat*.

48 Les polítiques de millora de barris estan esteses a molts països del nostre entorn. A casa nostra comptem amb les experiències de la Llei de barris engegada pel primer tripartit o els programes a Barcelona i l'Àrea Metropolitana. Més recentment el Parlament de Catalunya ha aprovat la llei que substitueix l'anterior Llei de barris —Llei 11/2022 de millorament urbà, ambiental i social dels barris i viles— que introdueix millores i actualitzacions, i representa una molt bona oportunitat per desplegar aquestes polítiques en el conjunt del país. Per a una revisió de les polítiques de millora urbana vegeu: PORCEL; ANTÓN-ALONSO, (eds.). «Metròpolis, vulnerabilitat

i comunitats més desafavorides i/o històricament abandonades, amb una mirada integral i transversal –amb intervencions en àmbits com l'habitatge, la salut, l'ocupació, l'acció comunitària...–, i amb la cooperació i participació veïnal. És imprescindible que tot procés de millora urbana tingui en compte i incorpori mesures per tal d'evitar possibles efectes negatius com poden ser la gentrificació, la gentrificació verda, la «turistificació» o «parctematització» de l'espai i, en darrera instància, l'expulsió de veïns i veïnes, i per fer-hi front.

L'urbanisme del municipalisme republicà ha d'esdevenir una eina fonamental de transformació i cohesió socials a través de la centralitat de l'espai públic –inclusiu, relacional i de qualitat–, els equipaments i serveis –de proximitat i connectats– i, en definitiva, la materialització del *dret a la ciutat*. Seguint les idees d'urbanistes com Jane Jacobs o els principis de l'urbanisme feminista,⁴⁹ aplicable a tots els models de municipi, un model urbà al centre del qual s'hi han de situar les persones i les relacions d'aquestes amb l'espai.

Així, el model d'urbanisme i disseny de l'espai i dels equipaments ha de posar al centre les persones i l'experiència de la vida quotidiana, i ha de reconèixer i donar més pes a les activitats de cura, reproductives i comunitàries –el «municipi cuidador» en contrast amb l'urbanisme d'enfocament productiu i monofuncional. En aquest sentit, la participació de la ciutadania i el veïnat és essencial per reconèixer i incorporar la seva experiència quotidiana i les seves necessitats.

També ha de ser un urbanisme basat en el reconeixement de la complexitat i la *mixticitat* d'usos, que garanteix alhora la inclusió i diversitat social i d'usos dels espais públics. En aquest sentit, l'espai públic ha de contribuir a la socialització, a la trobada i a la interacció entre persones diferents, a la vida compartida i la generació de confiança, al sentiment de pertinença i a la corresponsabilitat. Per a fer-ho, la creació i el disseny dels espais ha de prioritzar l'«estar» per sobre del «passar»: espais accessibles i còmodes, que afavoreixin la socialització –tenint en compte el mobiliari i els serveis públics: bancs, fonts, espais d'ombra, lavabos públics– en contrast amb espais monofuncionals, enfocats a activitats productives i eficients que condicionen els temps i persones que usen l'espai; espais que generen sentiment de pertinença i corresponsabilitat, per davant de normatives de regulació dels usos i la simplificació de l'espai públic –per exemple, ordenances de civisme.

---

urbana i polítiques de millora de barris».

49 A Catalunya un dels màxims representants és el *Collectiu Punt 6*. Podeu consultar: COL·LECTIU PUNT 6. *Urbanismo feminista. Por una transformación radical de los espacios de vida*.

Un model d'urbanisme que també fomenti l'autonomia i la seguretat, basada en la confiança, en els vincles comunitaris i el coneixement mutu, i que promogui la seguretat passiva dels espais a través de la concurrència i presència de persones i activitats en diferents moments del dia. Un teixit comercial fort és un element clau que garanteix el dinamisme i la vitalitat a l'espai públic –la vitalitat urbana i els «ulls del carrer».⁵⁰ De l'altra, eliminant espais insegurs mitjançant la gestió i regeneració d'espais buits o abandonats, i millorant-ne la percepció, la visibilitat, la il·luminació, la senyalització...

També ha de ser un model d'urbanisme que posi una atenció especial als serveis i equipaments públics, garantint un xarxa d'equipaments i serveis de proximitat –espais de cures, centres educatius, socials, de salut, esportius i culturals–, descentralitzats i adaptats a les necessitats de les comunitats i els barris, ben connectats i accessibles –quant a les ciutats, a cinc, deu o quinze minuts a peu– al voltant d'unitats bàsiques de vida quotidiana –per exemple, illes socials i protecció comunitària. Així mateix, el teixit comercial de proximitat i local, en contraposició a altres models comercials –centres comercials, comerç electrònic– amb efectes negatius sobre la destrucció de teixit veïnal i comercial, que dificulten l'accés a productes de primera necessitat i de qualitat –*food deserts* o deserts alimentaris– i que es vinculen amb processos com la gentrificació o la «turistificació». El concepte d'«infraestructura social», que recentment ha guanyat certa notorietat a partir de la publicació del sociòleg Eric Klinenberg,⁵¹ va en aquesta mateixa direcció: serveis i equipaments públics –com biblioteques, centres cívics, centres educatius, parcs infantils, equipaments esportius, mercats i comerç de proximitat i espais públics com places, carrers, espais verds, parcs i jardins...– que, en contraposició als espais «privatitzats», especialitzats i monofuncionals, fomenten la cohesió social a través de la creació d'espais de trobada i d'interacció entre persones diferents i de participació conjunta que generen sentiment de pertinença.

Un altre element central i prioritari ha de ser el de la integració de les lògiques urbanes i ambientals per a un desenvolupament urbà sostenible i connectat amb el medi natural, així com també el desplegament d'estratègies urbanes de descarbonització, de resiliència i d'adaptació climàtica. En poques paraules un model d'urbanisme, aplicable a tot tipus de municipis, per a crear entorns urbans més habitables, més saludables, sostenibles i adaptats a les noves condicions climàtiques. Per a fer-ho, els ajuntaments poden desplegar un conjunt ampli d'estratègies i mesures de disseny, planejament i rehabilitació de l'espai urbà

---

50 JACOBS, *Muerte y vida de las grandes ciudades*.

51 KLINENBERG, *Palacios del pueblo: Políticas para una sociedad más igualitaria*.

a partir de «solucions basades en la natura» (SbN):⁵² projectes de millora de la connectivitat ecològica i protecció de la biodiversitat; d'ampliació del verd urbà i re-naturalització de l'espai urbà; protecció i ampliació d'espais naturals, fent-los accessibles i equilibrats entre la naturalització i l'ús social; recosir vores entre entorns urbans, periurbans i espais naturals –xarxa de camins rurals, vies verdes, connectors ecològics...–; protegir, millorar i connectar infraestructures verdes i blaves; fer estratègies d'estalvi, de reutilització i de consum eficient de l'aigua, sòls i paviments porosos i permeables; horts urbans i terrats verds... Les afectacions particulars en el nostre entorn fan necessària la identificació i l'adequació de refugis climàtics en espais i equipaments municipals, i plantejar modificacions en els horaris laborals –especialment per a aquelles persones que treballen a l'aire lliure. Així mateix, en aquells contextos on hi hagi polígons d'activitat econòmica, aquests són espais on s'han d'impulsar estratègies de mitigació i d'adaptació –transformació i eficiència energètica, sistemes d'economia circular– amb la participació i corresponsabilització dels agents que en formen part.

Avançar cap a un espai més amable i sostenible també implica donar la volta a les prioritats en la mobilitat urbana. Partim d'una planificació heretada en la qual la funció productiva i el vehicle motoritzat privat han estat al centre de la distribució de l'espai públic. És prioritari consolidar la transició cap a una nova mobilitat urbana en la qual se situïn al centre aquestes altres mobilitats –de cures, reproductiva, del joc...– i es redistribueixi l'espai públic en una prioritització inversa: a la base vianants i mitjans de mobilitat activa –com bicicletes...–, seguit pel transport públic i de serveis –com el d'emergències...–, el transport de mercaderies i, finalment, el vehicles privat.

Aquesta transformació de la mobilitat té efectes positius directes sobre la lluita contra el canvi climàtic, però també sobre la salut –amb una perspectiva àmplia: qualitat de l'aire, contra el sedentarisme– i la seguretat. Alhora, aquest canvi de model aprofundeix en la inclusió social i la democratització de la mobilitat i l'espai públic en la mesura que incorpora una major diversitat d'usos i de persones.

Aquest canvi de model comporta, en primer lloc, prioritzar les intervencions de pacificació urbana per a recuperar l'espai per als vianants i augmentar la vitalitat urbana, com les illes de vianants, la pacificació de carrers, zones 30, carrers de convivència, ampliar les vores i fer-les més accessibles o la implantació d'entorns es-

---

⁵² Podeu trobar un recull d'exemples i experiències en la guia de la Diputació de Barcelona, *Les solucions basades en la natura em l'àmbit municipal*.

colars segurs i saludables. Aquestes mesures de pacificació es poden provar mitjançant l'urbanisme tàctic, però en qualsevol cas han d'anar acompanyades d'intervencions de qualitat urbana que en consolidin l'ús.

En segon lloc, ha esdevingut una prioritat que els municipis impulsin de manera decidida per les infraestructures ciclistes, a través d'una xarxa bàsica segura de carrils bici, segregada i competitiva,⁵³ que sumi amb una xarxa de vies secundàries segures –zones 30, senyalització adequada...–, i es fomenti la intermodalitat desplegant infraestructura complementària –aparcaments segurs, especialment en *hubs* de transport públic-sostenible, però també a punts d'interès social –escoles, centres lúdics i esportius...– amb serveis d'infladors, eines de reparació– i es doni suport i acompanyament a iniciatives de canvi cultural i de promoció de la bicicleta –bicibus. La infraestructura ciclista ha de ser l'espai per incorporar també nous mitjans de transport sostenible –per exemple bicicletes elèctriques i patinets.

Respecte al transport públic, malgrat les limitacions competencials i la necessitat de desplegar definitivament unes polítiques potents a nivell supramunicipal, els municipis també disposen d'eines per impulsar-lo, amb l'objectiu que esdevingui un element vertebrador de la xarxa de mobilitat urbana. Entre aquestes eines, la d'avançar en noves modalitats de transport a demanda (TAD), juntament amb l'ús de la tecnologia –MaaS, per les sigles en anglès–, per tal de flexibilitzar-ne el servei i captar més usuaris, particularment en àrees de baixa densitat, on els serveis regulars no hi arriben o són ineficients. Una altra política bàsica per a l'impuls del transport públic ha de ser la intervenció urbanística; d'una banda, desenvolupar la infraestructura que faci el transport públic més competitiu respecte del transport privat motoritzat i que l'acompanyi en l'objectiu que aquest sigui l'element vertebrador de la xarxa de mobilitat –intermodalitat, parades accessibles i en punts estratègics, prioritització semafòrica, carrils específics, *hubs* de transport sostenible... D'altra banda, connectar la planificació urbana amb la mobilitat, incorporant la mirada del desenvolupament orientat al transport –TOD, per les sigles en anglès– que prioritza els nous pols de desenvolupament i noves centralitats al voltant del transport públic.

Un altre element amb un impacte important sobre la mobilitat urbana és la distribució de mercaderies. En aquest camp, i sota el marc que estableix la Llei 18/2017 de comerç, serveis i fires, van apareixent innovacions en la forma com els municipis fan front als reptes que planteja la consolidació del comerç electrònic.

---

53 Un exemple de la idea de la bicicleta com a mitjà competitiu el podem trobar en els treballs de la consultora danesa *Copenhagenize* <<https://copenhagenize.eu>>.

Com ara la taxa a la distribució de grans empreses de comerç electrònic, la instal·lació de punts de recollida –*drop box*– o la creació de microplataformes logístiques juntament amb la promoció de la ciclogística.

En l'últim graó d'aquest nou model de mobilitat urbana, el vehicle privat motoritzat ha de ser el mitjà menys prioritari, i l'objectiu ha de ser reduir el seu impacte en la mobilitat. Per a fer-ho, cal enfortir el canvi de prioritats i la jerarquització de la xarxa cap a la mobilitat activa i el transport públic, però s'han de desplegar altres eines i mesures dirigides a reduir-ne l'ús com ara la implantació de zones de baixes emissions (ZBE) i la restricció i la regulació de l'aparcament en superfície de forma generalitzada, com a eina fonamental per gestionar la mobilitat del vehicle privat.

Finalment, més enllà de la mobilitat urbana, des del municipalisme s'ha d'assumir veu pròpia i lideratge en la planificació de les infraestructures de mobilitat supramunicipals, metropolitanes o regionals, sobre el model territorial policèntric i connectat –a través d'una xarxa de transport públic sostenible i de qualitat. En aquest sentit, el municipalisme ha de defensar el reforçament de les infraestructures i els serveis de transport públic interurbà, fomentar sistemes intermodals, ampliar els horaris de servei i reforçar els dels dies festius i de cap de setmana –especialment en poblacions de més de 10.000 habitants i capitals de comarca– i la creació d'instruments com els *parks and rides* o els vehicles elèctrics compartits⁵⁴ en el entorns urbans més densos, reteixir el territori reconvertint vies i infraestructures que divideixen i aïllen territoris, cap a eixos connectors i avingudes accessibles, sostenibles i integradores.

Concloent, el model d'urbanisme ha de ser una eina de transformació clau i un tret distintiu del municipalisme republicà. Aquest model ha de passar prioritàriament per: a) el foment i participació activa en els instruments d'ordenació territorial i urbana –PDU, POUM, plans territorials i sectorials–; b) les intervencions de millora de barris, integrals i participades; c) les intervencions urbanes basades en la natura; i d) les intervencions de pacificació de carrers i vies urbanes i infraestructura ciclista.

En definitiva, un urbanisme amb cinc pilars bàsics: primer el desplegament de tot el potencial dels instruments de planejament territorial i urbanístic al servei de la xarxa densa de ciutats i el desenvolupament urbà policèntric –comarcal i regional–, el foment de la ciutat compacta, complexa i multifuncional. Segon, prioritzar les polítiques de renovació i de regeneració urbana, especialment amb la recuperació de les po-

---

54 Com per exemple les experiències en diversos municipis amb la cooperativa *Som mobilitat*.

lítiques de millora de barris i nuclis. Tercer, un urbanisme que posi les persones al centre, que fomenti la cohesió social per mitjà del disseny d'un espai públic inclusiu, relacional i de qualitat amb la participació essencial de la ciutadania, que promogui la *mixticitat* d'usos, que generi pertinença i corresponsabilitat i en fomenti l'autonomia i la seguretat i que doni centralitat a la xarxa d'equipaments i serveis, descentralitzada i de proximitat. Quart, la creació d'uns entorns urbans més habitables, saludables i sostenibles a través de la integració de les lògiques urbanes i ambientals i la implementació d'estratègies i mesures a partir de solucions basades en la natura. I revertir les prioritats de la mobilitat urbana, prioritzant les intervencions de pacificació –illes de vianants, carrers de convivència, entorns escolars, zones 30...– i les infraestructures per a la bicicleta –xarxa de carrils bici i infraestructura complementària–, potenciant el transport públic com un element vertebrador de la xarxa de mobilitat a partir de generar la planificació d'infraestructures necessària per fer-lo més competitiu –intermodalitat, *parks and rides*, microreserves d'aparcaments per a activitats de serveis de manteniment, parades i estacions accessibles, prioritització semafòrica i carrils específics, vehicles de mobilitat compartida...– i nous serveis de mobilitat –TAS, MaaS. I, finalment, avançar en la reducció de la presència del vehicle privat als entorn urbans per mitjà de mesures com la implantació de les ZBE i la regulació generalitzada de l'aparcament en superfície o una gestió innovadora de la distribució de mercaderies –taxa a la distribució, *drop box*, microplataformes i ciclologística.

14

ACCIÓ CLIMÀTICA LOCAL

L'emergència climàtica és el repte estratègic, i demana accions diverses i transversals, tant per evitar alguns dels efectes més nocius del canvi climàtic, com també per establir estratègies de mitigació, d'adaptació i de resiliència. Per a fer-ho, és essencial l'acció concertada i la corresponsabilitat de tots els agents necessaris: institucions, sectors productius i societat civil. Les agendes internacionals i europees també s'alineen en aquesta direcció, a través d'instruments com els Acords de París o, especialment, els nous pactes verds –*New Green Deal*, que a la UE pren forma en el Pacte Verd Europeu.

Des de l'acció climàtica local un dels potencials més rellevants per a fer-hi front són les estratègies de mitigació i d'adaptació, particularment aquelles vinculades a la reducció de les emissions i la transició energètica. Si bé els recursos i competències pròpies en aquest àmbit estan limitats a certs àmbits –residus, aigua, mobilitat urbana...–, el cert és que l'administració local cada vegada més s'implica també en estratègies i polítiques en àmbits com l'alimentació, l'agricultura i l'economia circular.

En aquest sentit és necessari que des de l'acció climàtica local, primer es reconegui la situació d'emergència –a partir de la declaració d'emergència climàtica–

i, segon, es focalitzi i prioritzi estratègies amb majors impactes segons el context i les particularitats, que planifiqui a mitjà i llarg termini superant mirades curterministes de cicles electorals, amb una perspectiva integral que incorpori als objectius climàtics els vectors socials i econòmics i capacitat i perspectiva multinivell, tant per incidir i influir en les polítiques que es dissenyen en nivells superiors, com per canalitzar i gestionar recursos econòmics, especialment els europeus.

Així mateix, els objectius i les intervencions dels governs locals en les polítiques climàtiques han de ser coherents amb el conjunt de de l'actuació municipal, exemplars –projectes singulars, pilots... amb capacitat de reproduir-los i d'escalar-los– i, en última instància, basar-se en la col·laboració i l'acompanyament de projectes i iniciatives locals i comunitàries, alleugerint o eliminant aquelles barreres normatives que en dificulten la implantació.

Entre els àmbits de competència municipal, la gestió dels residus és un dels serveis més importants i, per tant, amb una major capacitat d'incidència en els objectius de mitigació. Des del 2018 els objectius europeus respecte als residus municipals se situen en el 60% de reciclatge el 2030 –i el 55% el 2025 i el 65% el 2035– i limitar l'abocament de residus al 10% el 2030. A Catalunya, durant anys hi ha hagut un cert estancament en les dades de recollida selectiva, que encara ens situen lluny d'aquests objectius –de mitjana un 47% el 2021–, també marcada per dinàmiques molt diverses entre les ciutats més poblades i els municipis més petits. L'impuls definitiu en aquest àmbit passa, primer, pels enfocaments basats en el residu zero i l'economia circular, que busqui tant prevenir i reduir la generació de residus, com la seva (re)valorització i (re)circularió en els cicles productius i d'aprofitament. Això passa per impulsar la planificació –plans locals de residu zero– i la implementació d'instruments enfocats a l'intercanvi, la reutilització i la reparació de productes, els sistemes de dipòsit i retorn d'envasos... També passa per una major col·laboració i corresponsabilització entre l'administració, la ciutadania i el sector econòmic –indústria, distribuïdors...– a través de polítiques per afavorir canvis en els models de consum –per exemple, campanyes de consum responsable, reducció de plàstics i d'envasos d'un sòl ús...– i la promoció d'estratègies d'economia circular adaptades a les realitats locals i amb la participació dels sectors productius i econòmics, enfocades a reduir el consum de recursos naturals i la recircularió, reaprofitament i valorització dels residus/recursos en els cicles productius –gestió de subproductes industrials, intercanvi i reaprofitament d'excedents i restes industrials, reaprofitament de recursos del sector primari, plantes de compostatge, valorització energètica...

En segon lloc, el municipalisme també ha de fer una aposta definitiva per la implantació generalitzada i la consolidació de models de recollida basats en l'alta eficiència i la taxació justa –basada en els sistemes de pagament per generació o per participació–,⁵⁵ concretament els sistemes de recollida porta a porta en combinació amb sistemes de contenidors tancats o intel·ligents. Aquests models requereixen uns serveis públics i de qualitat, així com una bona planificació i estudi, ja que s'han d'adaptar a les particularitats de cada context urbà i social. Alhora, són models que demanen canvis d'hàbits i un paper actiu de la ciutadania; per tant, sense renunciar a la seva necessària implementació, també requeriran processos transparents i flexibles basats en el diàleg ciutadà i l'escolta activa.

Una altra competència i servei públic central per a un ajuntament és la gestió del subministrament de l'aigua. En el territori mediterrani l'aigua serà cada vegada més un recurs més limitat i necessari, en un context de canvi climàtic, d'augment de les temperatures i de major freqüència i intensitat de les sequeres. Alhora l'accés a l'aigua és un dret humà i un bé essencial per a la vida. En aquest context el municipalisme ha de ser un actor clau a partir de dos pilars essencials de la gestió de l'aigua: promoure una nova cultura de l'aigua –enfocada a l'estalvi i l'eficiència, la gestió i contenció de la demanda, fonts alternatives d'aigua i la recuperació i preservació de les masses d'aigua– i una nova governança de l'aigua, pública i democràtica.

Primer, l'administració local ha d'enfocar la seva actuació en la millora de les xarxes de subministrament i el seu control per millorar-ne el rendiment i evitar fuites, l'elaboració de plans de conservació –en l'àmbit urbà, industrial i agrícola–, plans de sequera i ordenances municipals enfocades a l'estalvi d'aigua. Alhora, pot fomentar l'estalvi i l'eficiència a través de la promoció i suport en la instal·lació de sistemes d'estalvi en edificis i habitatges –filtres d'aireig a les aixetes, cisternes de doble descàrrega, optimitzadors de pressió, jardineria de baix consum o xerojardineria–, així com sistemes d'aprofitament d'aigües grises i d'aigües pluvials. També és essencial garantir la conservació i qualitat de les masses d'aigua i la recuperació i gestió sostenible dels aqüífers.

Dit això, la gestió de l'abastament de l'aigua encara és un àmbit de disputa a Catalunya, on prop de la meitat dels municipis tenen una gestió privada de l'aigua, en contrast amb els moviments de remunicipalització que s'esdevenen a Europa. L'assoliment d'una nova cultura de l'aigua ha de passar també per nous models de governança i de gestió pública de l'aigua, més democràtica, social i transparent. Els processos de remuni-

---

55 Vegeu el concepte de Taxa justa a: <www.residus.gencat.cat>.

cipalització⁵⁶ són complexos, sovint topen amb una forta resistència per part dels operadors privats i que requereixen que les administracions públiques recuperin infraestructures i *know-how*. Tot i això, el municipalisme ha de fer un aposta clara per aquests processos, que han de garantir una gestió més eficaç –socialment, ambiental i econòmica–, amb més transparència i reapropiació comunitària –a partir de la participació i control de la ciutadania– i de millora de la qualitat i bona gestió del servei, amb la capacitat de reinvertir per a millorar-lo. I finalment, una gestió més social que reconegui el dret a l'accés a l'aigua, mitjançant una tarificació justa i racional i la instal·lació de comptadors socials, entre d'altres propostes. La creació –i el suport per part de l'administració local– d'observatoris ciutadans de l'aigua s'ha mostrat com un instrument efectiu en els processos de remunicipalització a casa nostra, claus per avançar en la nova governança de l'aigua.

En ambdós casos –residus i aigua–, tractant-se de dos dels serveis més importants d'un ajuntament, els moments de finalització o la revisió de concessions esdevenen finestres d'oportunitat per a repensar-los i millorar-los.

Malgrat que tampoc siguin competències pròpies, també poden avançar en la implementació d'instruments de fiscalitat verda i justa, i impulsar la sobirania alimentària, els sistemes agroalimentaris sostenibles i reconnectant els sistemes rurals i urbans per garantir l'accés a una alimentació saludable, de qualitat, accessible i de proximitat. Per fer-ho caldrà preservar els parcs i els espais agraris locals, garantir el relleu i la renovació del sector i la producció sostenible i de proximitat, facilitar-ne la distribució local incloent-hi mercats municipals, cooperatives de consum, la venda directa i, especialment, la compra pública per a equipaments i serveis públics.

Finalment, la transició energètica ha de ser una aposta central del municipalisme republicà. Avançar cap a un model energètic renovable i eficient, més democràtic, distribuït i de proximitat, que reforci la sobirania energètica i garanteixi l'accés a l'energia a tota la ciutadania i deixi enrere la dependència dels oligopolis.

L'eficiència energètica és un primer àmbit d'actuació de cara a avançar cap a la descarbonització del sistema energètic. Així doncs, des dels ajuntaments s'ha d'avançar cap a models més eficients energèticament, tant en l'àmbit públic, com en el privat –residencial, comercial i productiu– a partir d'estratègies i plans lo-

---

⁵⁶ Entitats com l'Associació de Municipis i Entitats per l'Aigua Pública (AMAP) <www.amap.cat>; o *Aigua és vida* <www.aiguaesvida.org> tenen a la seva disposició recursos i guies sobre aquesta temàtica.

cals d'estalvi energètic que tinguin en compte l'eficiència i l'estalvi de l'actuació de l'administració pública i del sector privat, polígons d'activitat econòmica... Un àmbit prioritari de les polítiques d'eficiència han de ser les polítiques de rehabilitació energètica d'habitatges i edificis residencials, molt particularment en entorns vulnerables. També s'han de desplegar mesures enfocades als equipaments i infraestructures públiques com, per exemple, el disseny i rehabilitació d'edificis municipals amb criteris d'eficiència energètica o de consum gairebé zero (NZEB), la implantació de xarxes de distribució intel·ligents –*smart grid*– que permetin millorar el coneixement i el control de la distribució de l'energia o la introducció de millores d'eficiència de l'enllumenat públic. Algunes d'aquestes iniciatives, particularment aquelles destinades a la millora de l'eficiència energètica d'habitatges i equipaments, poden esdevenir un motor de dinamisme econòmic i poden trobar oportunitats d'inversió per part de fons europeus i, probablement en un futur, de la Llei de millorament urbà, ambiental i social dels barris i les viles.

Cal avançar cap a un model energètic 100% renovable que es construeixi sobre un model de producció local i de proximitat, que avanci en la sobirania energètica i que fomenti l'autoconsum; i cap a un model distribuït i horitzontal, amb la participació de diversos actors en les diverses activitats del cicle energètic, i producció a petita escala, descentralitzada i cooperativa, amb diversitat d'infraestructures productores i operadors vinculats al territori. El municipalisme, com a primer representant del territori, té un paper clau per avançar cap a models de producció d'energia renovable adaptats a les capacitats geogràfiques–solar, eòlica, biomassa, geotèrmica– però amb visió de país, per avançar en la sobirania energètica. Així, l'acció política i administrativa local ha de promoure i incentivar instal·lacions de producció d'energia renovable a petita escala, tot garantint projectes vinculats al territori, amb la participació de la ciutadania i del teixit econòmic i comunitari local. D'altra banda, l'administració també ha d'invertir en energia renovable i afavorir l'autoconsum amb la instal·lació en equipaments públics de cobertes fotovoltaïques, cobertes biosolars i calderes de biomassa. També podem millorar les infraestructures de vehicle elèctric, principalment a través del foment de la instal·lació de punts de recàrrega –en combinació amb polítiques de cotxe compartit.

Un altre instrument clau amb què podem comptar són les comunitats energètiques com un instrument amb el qual el teixit veïnal, social i econòmic local participa en la producció d'energia i en la distribució de proximitat, l'autoconsum i la gestió de la demanda eficient i intel·ligent. L'administració local pot promoure les comunitats energètiques mitjançant suport tècnic a iniciatives veïnals, la cessió de cobertes o plaques, una taxa d'autoconsum per a instal·lacions fotovoltaïques municipals o la participació en la constitució i/o lideratge públic en comunitats energètiques. Finalment, l'administració local pot ser un actor clau a l'hora de facilitar

i incentivar la transició entre la ciutadania i el sector privat, mitjançant serveis d'informació i assessorament com les agències locals d'energia o el foment de les instal·lacions fotovoltaïques en habitatges i empreses, per mitjà d'incentius, de bonificacions, de subvencions directes i de la simplificació de tràmits.

No menys important, un model republicà de transició energètica també representa un canvi cap a un model més democràtic i cooperatiu, més just i equitatiu, que garanteixi els drets energètics de la població, allunyat del model oligopolístic imperant, i un model més just i equitatiu, que garanteixi els drets energètics de la població. En aquest sentit, primer, el municipalisme ha de promoure i participar d'iniciatives i eines dirigides a la gestió pública i democràtica de l'energia –empreses i infraestructures públiques, comunitats energètiques, cooperatives... A Catalunya comptem amb diverses experiències que van en aquesta direcció: des de l'Associació de Municipis per l'Energia Pública (AMEP), que té l'objectiu d'impulsar la xarxa elèctrica de titularitat pública, les cooperatives d'energia o, més recentment, energètiques públiques com Barcelona Energia o l'Energètica impulsada pel govern de la Generalitat.

D'altra banda, des del municipalisme és essencial fer front a les situacions de pobresa energètica i als talls de subministrament que tenen efectes molt perjudicials per a la salut i la vida de les persones. La Llei 24/2015, de mesures urgents per a afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, estableix un primer marc d'actuació per evitar els talls de subministrament. També el conveni per a la instal·lació de comptadors socials signat entre la Generalitat i Endesa, malgrat el bloqueig i els incompliments de l'operadora. Tanmateix, l'administració local ha de ser proactiva en la garantia d'aquests drets, en la seva acció política en les demandes envers els operadors i les administracions superiors, però també en el desplegament d'instruments i serveis de detecció i suport a la ciutadania –serveis d'assessorament energètic, plans d'actuació contra la pobresa energètica.

En última instància, aquesta transició en el context d'emergència climàtica demana unes administracions locals preparades, flexibles i àgils per a donar resposta i suport a la ciutadania i al sector privat en el seu procés d'adaptació i canvi –per a la instal·lació d'energies renovables, rehabilitació i eficiència energètica, reducció de costos energètics...– per mitjà de serveis com oficines locals de transició energètica, mesures de fiscalitat verda o la simplificació dels tràmits administratius.

Així doncs, de manera resumida l'acció climàtica local s'ha d'assentar sobre polítiques que tinguin en compte la lluita urgent per fer front a l'emergència climàtica, però també estratègies a mig i llarg termini de resili-

ència, mitigació i adaptació. Els ajuntaments poden tenir un major impacte en aquelles polítiques sobre les quals tenen més competències, molt especialment els residus, la gestió de l'aigua i la transició energètica. En primer lloc, les polítiques de gestió de residus del municipalisme s'han de dirigir a un model de residu zero que incorpori l'economia circular, centrat en la prevenció, la reducció, la valorització i la recirculació dels residus. Això passa per desplegar diverses eines i estratègies: des de plans locals de residu zero i estratègies d'economia circular per als sectors productius locals; serveis d'intercanvi, reutilització, reparació i retorn o campanyes i mesures per canviar models de consum. Alhora, el govern local és l'actor central en la implantació i la consolidació en el curt termini i per al conjunt del territori dels models de recollida d'alta eficiència –porta a porta i contenidors intel·ligents, adaptats a les característiques de cada territori– per garantir el compliment dels objectius europeus. Segon, en el nostre context mediterrani la gestió de l'aigua és i serà una política estratègica. En aquest cas el municipalisme ha d'avançar cap a una nova cultura –mitjançant l'estalvi i l'eficiència: millora de xarxes de subministrament, instal·lació de sistemes d'estalvi en edificis i habitatge i l'aprofitament i la gestió sostenible de fonts alternatives d'aigua– i la nova governança de l'aigua, fent un pas endavant definitiu cap a la gestió pública i democràtica. Finalment, un eix essencial de l'acció climàtica és la transició energètica. Des del nivell local, el primer àmbit d'acció ha de ser el de l'eficiència i l'estalvi energètic per mitjà de polítiques de rehabilitació i millora de l'eficiència en habitatges, equipaments i enllumenat públic. D'altra banda també és essencial una acció local decidida cap a models energètics 100% renovables promovent la producció d'energia sostenible en projectes de petita escala, vinculats al territori i amb la participació de la ciutadania i del teixit econòmic i comunitari local. Però també l'administració local pot actuar directament a través del foment i la participació en comunitats energètiques, la instal·lació de producció renovable en equipaments municipals, serveis d'informació i assessorament per a ciutadania i empreses –agències locals d'energia– o incentius a la instal·lació d'energies renovables. En última instància, la transició energètica també ha de ser l'oportunitat per avançar cap a un model de producció i de distribució més democràtic, social i cooperatiu, promovent la iniciativa pública i sociocomunitària en el sector energètic, sense oblidar la garantia dels drets energètics amb instruments i serveis de detecció i suport a la població més vulnerable.

En conclusió, l'acció climàtica ha de ser un pilar fonamental del municipalisme republicà. En aquest àmbit són prioritàries: a) executar mesures de millora de l'eficiència energètica i de generació d'energia renovable, com a mínim en equipaments públics; b) fomentar de les comunitats energètiques locals; c) recuperar o consolidar una gestió pública i democràtica de l'aigua; i d) implantar sistemes de recollida de residus d'alta eficiència –porta a porta i contenidors intel·ligents.

15

GOVERNANÇA

— URBANA I LOCAL —

I GOVERN OBERT

El desplegament de l'agenda municipalista és altament demandant per als governs locals, particularment en un context d'importants desajustos entre les capacitats i els recursos dels municipis, i quan els reptes són cada vegada més complexos i diversos. Malgrat tot, des de la perspectiva del municipalisme, el govern i l'administració local són el nivell privilegiat de coneixement i d'intervenció d'una àmplia gamma de polítiques públiques, la primera porta d'accés al serveis i béns públics de la ciutadania i l'escala més idònia per a la participació, la col·laboració amb els actors del territori, la cocreació ciutadana i la millora democràtica.

Així, la complexitat dels reptes actuals demana canvis profunds ens les capacitats institucionals i en els models de governança local i urbana. Aquestes transformacions han de ser el pilar essencial sobre el qual es construeix el model del municipalisme republicà.

El desplegament d'una agenda àmplia i complexa de polítiques locals requereix, en primer lloc, de la millora i el reforçament de la capacitat institucional dels governs locals; és a dir, la capacitat per donar resposta a problemes públics, a partir del coneixement i l'evidència, i fer-ho de manera efectiva i sostenible.

Això requereix avançar cap a administracions locals més obertes, intel·ligents, innovadores, eficaces i amb altes capacitats respecte als instruments, habilitats i recursos necessaris –humans, tècnics i econòmics– per a poder dissenyar, implementar i avaluar polítiques públiques.

Si bé avançar en aquesta direcció també requereix canvis i reformes profundes que sobrepassen la iniciativa local –en competències, finançament local, funció pública...–, des del municipalisme ha de ser prioritari explorar i avançar cap a nous models organitzatius i de gestió pública: centrats en la política pública i la resolució de problemes públics, a partir de la generació d'eines i sistemes d'informació i coneixement que permetin diagnosticar reptes i definir problemes, transformar aquest coneixement en intervencions i avaluar-ne els seus resultats i impacte. Millorar la capacitat institucional i l'autonomia a través d'una fiscalitat justa i eficient i cercant fonts de finançament alternatives i innovadores –finançament col·lectiu, fons europeus... També models que fomentin una administració oberta i intel·ligent, flexible, transversal i orientada a la gestió de projectes, innovadora, amb visió estratègica, capacitat prospectiva, de gestió del coneixement i de la intel·ligència col·lectiva, unes característiques que són fonamentals per servir com a bases per al desenvolupament de l'administració digital.⁵⁷

Des d'aquesta perspectiva, les administracions locals han de desenvolupar models i instruments organitzatius enfocats a la planificació –estratègica i prospectiva–, la presa de decisió i la implementació –distingint rols polítics i tècnics; professionalització directivogerencial; organització instrumental, transversal i flexible enfocada a l'execució...– i fent el pas definitiu cap a l'avaluació de les polítiques. Així mateix models i estratègies de gestió dels recursos humans enfocats a incentivar la intel·ligència i la capacitat d'innovació dels servidors públics, les lògiques col·laboratives i la gestió del coneixement.⁵⁸

En aquest sentit és essencial comptar, primer, amb responsables polítics amb habilitats estratègiques i col·laboratives, dots de lideratge relacional i consensual i amb coneixement i competències bàsiques en gestió pública –sobre planificació estratègica i operativa, gestió de projectes, recursos i calendaris, marc institucional...– i política, enfocada a la resolució de problemes públics –diagnosticar i definir problemes, identificar alternatives d'actuació i la seva factibilitat, cooperar en la implementació, interpretar impactes... I,

---

57 Per una revisió dels reptes actuals de l'administració pública: RAMIÓ, *Burocràcia intel·ligent. Guia para transformar la Administración pública*.

58 *Ibidem*.

segon, reconèixer els servidors públics, identificant especialment perfils facilitadors i emprenedors públics, construint aliances, afavorir la intel·ligència col·lectiva i la col·laboració i situant i reorganitzant rols i tasques enfocats a la política pública.

Més enllà, un àmbit essencial per a la millora de les capacitats institucionals i de la capacitat transformadora del municipalisme és la governança. La teoria de la governança parteix de la constatació que, en l'actualitat, els problemes a què han de fer front els poders i administracions públiques són tan complexos que no ho poden fer soles. Els processos de disseny i d'implementació de les polítiques i els serveis també han adquirit complexitat, s'han fet més interdependents, distribuïts i compartits, tant horitzontalment –entre actors governamentals i no governamentals–, com vertical –entre actors locals, regionals, estatals i supranacionals. Encara més, les limitacions del marc institucional vigent i els desajustos entre les capacitats municipals i els problemes als quals han de donar resposta fan inevitable la governança.

Partint de principis municipalistes i republicans d'aprofundiment de la descentralització i l'autonomia local, però tenint en compte que els canvis institucionals necessaris són molt complexos, el municipalisme republicà ha d'avançar en la creació i el desplegament de sistemes i instruments de governança urbana i local, des d'una mirada pràctica i incremental, però alhora des de la innovació institucional. Instruments de governança per a la cooperació i la planificació conjuntes entre municipis i altres actors del territori, per millorar l'elaboració i impacte de les polítiques, la qualitat, eficàcia i eficiència dels serveis públics, la visió estratègica i de prospectiva i la innovació.

El desenvolupament d'aquests instruments també ha de permetre donar resposta a l'heterogeneïtat territorial del país, a partir de models *multiescalars*, flexibles i diversos que s'adaptin a les particularitats i les necessitats de cada territori. En les àrees menys denses i entre els municipis més petits, crear i desplegar estructures de governança en xarxa i multinivell que garanteixin polítiques i serveis de qualitat i l'accés a recursos com poden ser, per exemple, les mancomunitats o les comunitats o associacions de municipis. En alguns territoris els consells comarcals poden ser els espais adients de cooperació intermunicipal i com a administracions locals reforçades. Ara bé, si bé les comarques han esdevingut espais d'identitat territorial, els consells comarcals presenten moltes debilitats –en termes institucionals, democràtics, organitzatius i econòmics– i avançar en aquesta direcció demana aliances fortes entre municipis i fa necessari repensar-los, reforçant i innovant en les polítiques i mecanismes de cooperació i aprofundint en els mecanismes de govern obert, transparència i participació. Finalment, la governança s'ha d'enfocar a avançar en l'estruc-

turació de les diverses realitats urbanes, les interdependències i les interrelacions en les conurbacions; entre ciutats centrals o caps comarcals amb els municipis de l'entorn i del conjunt del sistema urbà català, fent efectiva la xarxa de ciutats i viles com a model de desenvolupament urbà i territorial del conjunt del país.

El desenvolupament d'aquesta governança o «regionalització» de les polítiques locals i urbanes, requereix dosis altes de reconeixement entre municipis i de visió supramunicipal, així com de solidaritat i lideratge –relacionals, flexibles i facilitadors– per part dels centres urbans respecte als municipis del seu entorn, i viceversa.

Un àmbit de desenvolupament bàsic per al municipalisme republicà ha de ser el de la governança metropolitana. Les àrees metropolitanes són centres de desenvolupament social i econòmic i de generació de coneixement i innovació. També són els espais on en gran mesura es produeixen i s'ha de fer front als principals reptes globals –socials, econòmics i ambientals. La seva naturalesa fragmentada interfereix en els processos de decisió i elaboració de polítiques i genera desigualtats i segregacions. La governança metropolitana és, a través d'una gran diversitat d'instruments i mecanismes, la resposta a aquestes tensions i interferències per construir àrees urbanes més cohesionades, pròsperes i sostenibles.

Aquest ha de ser un àmbit prioritari per al republicanisme, que ha de liderar aquesta transformació; per convenciment, perquè així ho reclama la realitat urbana del país, i perquè són els espais on s'ha de bastir l'hegemonia del projecte polític republicà. En primer lloc, activant i liderant acció política i institucional a la regió metropolitana de Barcelona, que és el motor de desenvolupament social i econòmic de Catalunya, territori que concentra més de cinc milions d'habitants i que té alts nivells d'integració, però que està fragmentat políticament i institucional.

En aquest àmbit, la constitució de l'AMB ha sigut una fita de la governança metropolitana al nostre país. El municipalisme ha d'apostar per una política activa a la institució metropolitana i, des d'una visió clarament metropolitana, avançar cap a la seva consolidació com un veritable govern metropolità: assumint lideratges polítics metropolitans i superant mirades localistes; desplegant noves competències en àmbits com les polítiques socials, l'habitatge o el desenvolupament econòmic; aprofundint en la seva democratització, la governança oberta, i el seu reconeixement en el territori, millorant el seu finançament, entre d'altres accions.⁵⁹

---

59 Per aprofundir en les reflexions de la governança metropolitana a Barcelona podeu consultar els treballs de l'Àrea de Governança de

Ahora, també ha d'avançar en l'estructuració d'una regió metropolitana cohesionada, sostenible i pròspera a partir d'una governança flexible i *multiescalar*, amb una participació activa de tots els agents de territori, particularment del sistema de ciutats de l'arc metropolità.⁶⁰

Finalment, és fonamental que l'experiència de Barcelona es reproduïxi a la resta d'àrees metropolitanes i urbanes del país –Tarragona-Reus, Lleida, Girona-Salt, Manresa...– que, des de les particularitats de cada cas, avancin en la concertació de polítiques metropolitanes –mobilitat, planejament, medi ambient, desenvolupament econòmic, habitatge...– i en el desenvolupament d'estructures i instruments de governança metropolitana.

El desplegament d'aquest sistema de governança urbana i local ha de comptar amb tot un seguit d'eines i instruments, alguns de caràcter instrumental i d'altres de caràcter més innovador i estratègic. Entre els quals, instruments de cooperació intermunicipal, com les comunitats de municipis, les mancomunitats o els consorcis, amb l'objectiu de compartir i coordinar recursos i millorar la provisió i la gestió de serveis públics. Malgrat una legislació estatal cada vegada més restrictiva en aquesta matèria, encara són instruments importants de gestió i provisió de serveis. A més, per la seva naturalesa organitzativa, encara poden tenir marge per explorar-ne algunes potencialitats, innovant en els àmbits d'intervenció, la transversalitat i integralitat i les metodologies de gestió... però sempre tenint en compte garantir certa racionalitat en la creació de nous instruments i, molt especialment, els principis de bon govern –transparència, retiment de comptes, participació.

En sintonia amb la necessitat de visió estratègica i de prospectiva de les administracions, el municipalisme ha de fer ús dels instruments de planificació estratègica –agendes urbanes i plans estratègics– per a guiar, orientar i prioritzar les polítiques i inversions. Fer-ho incorporant les lògiques d'elaboració i desplegament de les noves agendes urbanes i els plans estratègics de tercera generació: visions i objectius a llarg termini que superin lògiques de mandat i partidistes, processos oberts i deliberatius, mirada integrada i incorporació dels nous reptes «glocals», transversalitat i una organització innovadora enfocada a reptes ambiciosos i missions compartides que requereixen la participació coordinada dels diferents agents del territori.⁶¹ Molt

---

⁶⁰ l'IERMB <www.iermb.uab.cat>.

⁶⁰ Veure experiències del PEMB o l'Associació de Municipis de l'Arc Metropolità.

⁶¹ L'experiència del projecte estratègic metropolità «Barcelona Demà. Compromís Metropolità 2030» està dissenyat seguin aquests paràmetres. També podeu veure la reflexió de l'Àrea de Governança de l'IERMB en l'article *Dels plans estratègics locals a les agendes urbanes* <www.iermb.uab.cat>.

especialment, l'ús de la planificació estratègica ha de fer un salt d'escala definitiu, amb noves perspectives territorials, a partir de la concertació dels agents –institucionals, socials i econòmics– d'una mateixa comarca, àrea urbana o àrea metropolitana. Fer un pas definitiu de plans locals a les agendes urbanes, comarcals i metropolitanes.

En línia amb la millora de les capacitats institucionals locals i de l'elaboració de polítiques basades en el coneixement, un àmbit amb un marge ampli de desenvolupament és la creació d'ens de suport a l'elaboració i avaluació de polítiques locals –observatoris, agències o instituts de recerca, d'avaluació, laboratoris d'idees i d'innovació– amb capacitat per produir coneixement, sistemes d'informació i dades, interpretar i transferir aquest coneixement a les institucions i decisors públics. En aquest cas l'escala és també molt rellevant, no només per la necessitat de destinar recursos molt especialitzats amb els quals no compten molts ajuntaments, sinó perquè les dinàmiques i fenòmens complexos als quals han de donar resposta les administracions locals superen els límits municipals i fan indispensable la mirada supralocal.

Finalment, un element fonamental del projecte republicà és la bona governança i el govern obert: incorporar principis i instruments de transparència, de retiment de comptes, d'ètica pública i de col·laboració i participació ciutadana. A més, davant la *complexització* dels reptes, el desplegament del govern obert i la col·laboració entre els actors governamentals i no governamentals esdevé un tret indispensable de les administracions públiques i maneres de governar del segle XXI. Alhora, en un context de crisi política, de pèrdua de confiança en les institucions i de creixement de l'extrema dreta, la governança local –oberta, dialogant, col·laborativa i radicalment democràtica– és el primer bastió de defensa i d'impuls democràtic.

A Catalunya comptem amb un marc normatiu i un sistema d'infraestructures i d'eines de suport avançada i en els quals els governs locals poden recolzar-se.⁶² Però, actualment, el repte per al municipalisme ha de ser fer un salt definitiu en les estratègies de govern obert: del compliment legal i la creació i especialització d'eines i equips a la transformació de les formes de funcionar de l'administració a partir d'un model de govern obert integrada i coherent. Un sistema integrat i coherent en el qual les eines i instruments –transparència, dades obertes, participació...– es retroalimentin i es combinin per transformar la cultura i les formes de treballar de l'administració, i per millorar la conceptualització dels problemes, la forma d'implementar-ne les solucions, d'avaluar-les i de retre comptes.

---

62 Per exemple, llei de transparència, llei de consultes, Consorci AOC, Xarxa de Governants Transparents...

En aquest sentit, els instruments i les eines de govern obert –portals de dades obertes i transparència, mecanismes i processos de participació i cogestió, síndics/ques de greuges municipals...– han de ser infraestructures bàsiques de suport a les decisions públiques, a partir de la concurrència dels actors del municipi i davant problemes complexos: en la diagnosi de problemes compartits i la definició de com abordar-los, per a la mobilització d'intel·ligència col·lectiva per al disseny de solucions, la corresponsabilitat en la implementació de respostes o el retiment de comptes i l'avaluació dels impactes.

Finalment, la governança col·laborativa i participativa han de ser punts bàsics del municipalisme. La presa de decisions i la implementació de polítiques i de serveis s'han de realitzar de manera oberta i col·laborativa amb tots aquells actors del territori rellevants i afectats –directament o indirecta. Es tracta d'un principi republicà –virtut cívica, pluralització de la presa de decisions i control social de les institucions–, un dret reconegut en múltiples lleis i normes, però també un mecanisme bàsic amb un valor instrumental davant la complexitat dels reptes actuals: millora la presa de decisions i l'eficàcia dels serveis a partir de tenir en compte les necessitats i experiències de la ciutadania; estimula la intel·ligència col·lectiva, la cohesió social, l'apoderament ciutadà i comunitari i els recursos cívics de la ciutadania; i afavoreix el retiment de comptes, la transparència, la corresponsabilitat i la qualitat democràtica.

Els governs locals a Catalunya compten amb una llarga experiència en polítiques de participació i han estat els principals agents d'innovació en aquest àmbit. Si bé van patir un alentiment en el seu desenvolupament per la crisi financera del 2008 i les polítiques d'austeritat, actualment s'ha d'obrir un nou període per a les polítiques de participació local i de governança col·laborativa, de la mà de noves tecnologies i metodologies. Així, reconeixent aquesta trajectòria –del desplegament dels reglaments participatius, la consolidació d'equips, les metodologies participatives...– el municipalisme ha de recuperar la valentia i la capacitat d'innovació d'aquestes polítiques, i anar més enllà, integrant-les en les estratègies de govern obert, i estenent-les a tot el procés de les polítiques, des de la definició dels problemes, la identificació i codisseny de les intervencions i la seva implementació i avaluació.

La governança participativa republicana s'ha de fonamentar en el desenvolupament de mecanismes i d'espais de participació «real»: de qualitat, amb impactes en les decisions i capacitat de transformació de les polítiques; oberts, transparents, inclusius, representatius, orientats a aquells col·lectius amb menys recursos i aquells que menys capacitat tenen per a participar-hi, incorporant la perspectiva de gènere interseccional. Alhora, una governança participativa orientada a polítiques concretes i a resultats: passar d'espais temàtics

i sectorials a la solució de reptes i a la decisió –programes i plans estratègics, infraestructures i planejament...–, el codisseny de serveis i la coproducció de polítiques. Per a fer-ho, els ajuntaments compten amb un llarg catàleg d'instruments per desplegar, i molt especialment, eines de democràcia i participació digital,⁶³ pressupostos participatius, mecanismes de democràcia deliberativa i directa, òrgans de participació descentralitzats –als districtes, barris, pedanies, sectorials...–, o mecanismes innovadors de mobilització de la intel·ligència col·lectiva –concursos d'idees, debats públics... En últim terme, ha de ser una política que fomenti la participació i l'associacionisme i reconegui i doni suport als projectes d'iniciativa ciutadana i comunitària i a les pràctiques d'innovació social, a partir de mecanismes com la cogestió cívica i ciutadana d'espais i equipaments.

En definitiva, davant l'ampliació i una major complexitat dels reptes als quals vol i ha de donar resposta el municipalisme, és ineludible explorar noves formes de governança, de cooperar i col·laborar i mobilitzar la intel·ligència i l'experiència de tots els agents del territori. Això passa per un municipalisme valent i innovador, que cerca nous marcs i instruments d'interacció amb altres administracions, noves mirades al territori que reconeguin les interdependències i, alhora, les potencialitats del treball compartit, i obrint-se, de manera decidida i necessària, a la participació i col·laboració amb tota la ciutadania i els agents socials i econòmics locals.

---

63 Eines digitals com el projecte *Decidim* <www.decidim.org> ajuden a superar molts obstacles clàssics de la participació: comptabilitzen millor quantitat i qualitat del debat, faciliten l'agregació d'interessos, la conciliació en la participació, suprimeixen barreres psicològiques...

16

REFLEXIÓ FINAL

Vivim una època de grans transformacions i incerteses, tant a nivell global com nacional. En aquest context, el nivell local esdevé un àmbit essencial per donar respostes més adequades, efectives i democràtiques als reptes i canvis que han de venir. El municipalisme ha d'entrar en una nova etapa en la qual assumeixi aquest paper i aporti solucions clares i decidides des de l'agenda republicana i d'esquerres: polítiques d'habitatge assequible i social; educació i cultura com a eixos de transformació i cohesió social; la reconstrucció i l'ampliació de drets socials de tota la ciutadania; models alternatius de prevenció, convivència i seguretat; un desenvolupament econòmic que situï les persones al centre; un planejament urbà i un model de mobilitat sostenible i transformador; i una acció climàtica local cap a la transició i la sobirania energètica i cap a models d'ús dels recursos naturals més sostenibles, eficients i democràtics.

Amb tot, en el moment polític que viu el país, la gran oportunitat per al municipalisme republicà és la de construir un nou model de governança local i urbana, recuperant els seus principis fundacionals i avançant cap a un model de país en el qual el nivell local sigui la columna vertebral del desenvolupament social, de la vertebració territorial i de la construcció nacional. Davant de les constriccions

del model institucional vigent i de concepcions del país i del territori encara molt arrelades que ho poden dificultar, el municipalisme republicà ha d'avançar en el desplegament d'una veritable xarxa de ciutats i viles, que és alhora realitat i oportunitat de país. Una xarxa de ciutats i viles –interdependent, *multiescalar* i heterogènia en les seves diverses realitats locals i territorials– que s'ha d'estructurar mitjançant la innovació institucional, la solidaritat territorial i la cooperació –intermunicipal, multinivell i amb un especial èmfasi en la governança urbana i metropolitana.

Al mateix temps, la nova governança ha d'anar acompanyada de la transformació dels governs i administracions locals: més capacitades, més democràtiques, més obertes i més intel·ligents, a partir del coneixement, la visió estratègica i la intel·ligència col·lectiva.

En definitiva, el republicanisme ara té una oportunitat única, però també la responsabilitat, de fer avançar el país en moments d'incerteses i de transformacions profundes. I per a fer-ho és fonamental que el municipalisme lideri i mobilitzi totes les capacitats i potencials de les ciutats i viles del país.

17

BIBLIOGRAFIA

ALMIRÓN, Núria. «Entendre la interseccionalitat» [en línia]. Disponible a: <www.upf.edu>.

BARBER, Benjamin R. *Si els alcaldes governessin el món. Països disfuncionals, ciutats emergents*. Barcelona: Arcàdia, 2015

BARBIERI, Nicolás. i SALAZAR, Yunailis. *L'equitat en les polítiques culturals*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2019.

BARRES, Roger. *Els municipis del benestar*. Barcelona: Fundació Irla, 2017.

BARRES, Roger; TERMES, Andreu. *Municipis 360, municipis d'oportunitats*. Barcelona: Fundació Bofill, 2022.

BARRES; Roger. MARTÍ-COSTA, Marc. «La anomalia espanyola: el proceso de institucionalización metropolitana en Europa occidental».

BLANCO, Ismael; NEL·LO, Oriol (eds.). *Barrios y crisis. Crisis económica, segregación urbana e innovación social en Cataluña*. València: Tirant lo Blanch, 2018.

BOSCH, Jordi. «Discussint sobre el control de lloguers [en línia]». A *IERMB*, de

desembre de 2022. Disponible a: <www.iermb.uab.cat>.

CASCANTE, Joan. «La taxa d'emancipació juvenil marca mínims a Catalunya amb un 17% [en línia]». A *Catalunya Plural*, de 27 de gener de 2023. Disponible a: <www.catalunyaplural.cat>.

CGLU. *La cultura en los Objetivos de Desarrollo Sostenible: guía práctica para la acción local*. Barcelona: CGLU, 2018.

COL·LECTIU PUNT 6. *Urbanismo feminista. Por una transformación radical de los espacios de vida*. Barcelona: Virus Editorial, 2019.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *L'acció interseccional en salut*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2016.

DIPUTACIÓ DE BARCELONA. *Les solucions basades en la natura em l'àmbit municipal*. Barcelona: Diputació de Barcelona, 2020.

EFE. «Ámsterdam obligará a los propietarios a vivir cuatro años en las viviendas que compren para frenar la especulación» [en línia]. A *El Diario*, de 3 de febrer de 2022. Disponible a: <www.eldiario.es>.

ESF. *La economía fundamental: contribuyendo al bienestar de la ciudadanía*. Madrid: Economistas Sin Fronteras, 2020.

ESTRADA, Mariona; CAUSSA, Aleix; VERRIÉ, Milena. *Mai no és tard per aprendre. Reptes i necessitats de la formació durant l'etapa adulta*. Barcelona: Fundació Bofill, 2022.

FUNDACIÓ IRLA. *(Re)industrialitzar el país*. A *Eines*, núm. 44. Barcelona: Fundació Irla, tardor 2022.

GOMÀ, Ricard i SUBIRATS, Joan (coords.). *Canvi d'època i de polítiques públiques a Catalunya*. Barcelona: Crític, 2019.

GOMÀ, Ricard; UBASART, Gemma (coords.). *Vidas en transición. (Re)construir la ciudadanía social*. Madrid: Tecnos, 2021.

HUETE, María de los Ángeles i MERINERO, Rafael. *La Agenda Urbana. Un instrumento de política pública para las ciudades*. Madrid: Los Libros de la Catarata, 2021.

JACOBS, Jane. *Muerte y vida de las grandes ciudades*. Madrid: Capitán Swing, 2011.

KLINENBERG, Eric. *Palacios del pueblo: Políticas para una sociedad más igualitaria*. Madrid: Capitán Swing, 2021.

LEFEBVRE, Henri. *El Derecho a la Ciudad*. Madrid: Capitán Swing, 2017.

MARTÍ-COSTA, Marc; ROSETTI, Natalia. «Construir ciudadanía a lo largo de la vida: envejecimiento y nuevas políticas públicas». A GOMÀ, Ricard; UBASART, Gemma (coords.). *Vidas en transición: (re)construir la ciudadanía social*, pàg. 230-242, 2021.

MAYORDOMO, Eloi; MILLÁN, Xavier. «Cinc –o sis– raons per invertir en la Infància i no seguir perdent el temps» [en línia]. A *Llei d'Engel*, de 14 de desembre de 2016. Disponible a: <www.lleiengel.cat>.

MUÑOZ, Jordi. *Principi de realitat. Una proposta per a l'endemà del Procés*. Barcelona: L'Avenç, 2020.

NEL-LO, Oriol. «Barcelona y Cataluña: las raíces del debate sobre el policentrismo del sistema urbano catalán». A *Ciudad y Territorio. Estudios Territoriales*, núm 176, pàg. 317-331, 2013.

ONU. «Flight from cities due to COVID-19 short-lived, say flagship UN-Habitat report» [en línia]. Disponible a: <www.news.un.org>.

ONU. *World Urbanization Prospects*. Nova York: ONU, 2019.

PALOMERA, Jaime. «Barcelona: de la societat de propietaris a la gran esquerra» [en línia]. A *El Crític*, de 31 de gener de 2023. Disponible a: <www.elcritic.cat>.

PRADEL, Marc. *Catalunya, xarxa de ciutats: el municipalisme de Pasqual Maragall i la seva influència en la governança de Catalunya*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa, 2016.

PORCEL, Sergio i ANTÓN-ALONSO, Fernando (eds.). «Metròpolis, vulnerabilitat urbana i polítiques de millora de barris». A *Papers. Regió Metropolitana de Barcelona*, núm. 63, 2020.

PUJOL, Andreu i FALCÓN, Silvio. *A la sobirania per l'esquerra. Una anàlisi de l'auge d'ERC, EH Bildu i BNG*. Barcelona: Angle Editorial, 2022.

RAMIÓ, Carles. *Burocracia inteligente. Guía para transformar la Administración pública*. Madrid: Libros de la Catarata, 2022.

RIGHARD, Erica; JOHANSSON, Magnus; i SALONEN, Tapio. *Social Transformations in Scandinavian Cities: Nordic Perspectives on Urban Marginalisation and Social Sustainability*. Lund: Nordic Academic Press, 2015.

RIUS-ULLDEMOLINS, Joaquim; MARTÍNEZ-ILLA, Santi; MARTÍN-ZAMORANO, Mariano. *Governança cultural, identitat i territori. Polítiques culturals a Catalunya, 1980-2016*. Barcelona: Fundació Irla, 2018.

SANJAUME-CALVET, Marc. *Independència i Progrés. El repte democràtic de l'Scottish National Party*. Barcelona: Saldonar, 2021.

SEGUROLA, Maria. «El nou decret d'admissió, explicat» [en línia]. A *Fundació Bofill*, de 24 de febrer de 2021. Disponible a: <www.fundaciobofill.cat>.

SENNET, Richard. *Construir i habitar. Ètica per a la ciutat*. Barcelona: Arcàdia, 2019.

TOMÀS, Mariona. *Governar la Barcelona real. Pasqual Maragall i el dret a la ciutat metropolitana*. Barcelona: Fundació Catalunya Europa, 2017.

TONUCCI, Francesco. *La ciutat dels infants*. Barcelona: Barcanova, 1997.

UN-Habitat. *Nueva Agenda Urbana*. Nova York: UN-Habitat, 2017.

